

♀
QUÈ FARIEM SENSE ELLES?

"Hay una mujer al principio de todas las grandes cosas."

Alphonse Lamartine

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	3
1. LA DONA EN LA HISTÒRIA DEL MÓN	6
1.1 DONES IMPORTANTS EN EL CURS DE LA HISTÒRIA	6
1.1.1 DONES EN L'ANTIGUITAT	6
1.1.1.1 Ciència i medicina: <i>Cleòpatra VII Filopator (69 aC – 30 Ac)</i>	6
1.1.1.2 Filosofia: Hypatia d'Alexandria (370 – 415).....	9
1.1.2 DONES DE L'EDAT MITJANA	12
1.1.2.1 Visionària: Hildegarda de Bingen (1098 – 1179).....	12
1.1.2.2 Escriptora: Christine de Pizan (1364 – 1430).....	14
1.1.3 DONES EN L'EDAT MODERNA	15
1.1.3.1 Ciència: Marie Meurdrac (1610 – 1680).....	15
1.1.3.2 Feminista: Mary Astell (1666 – 1731)	17
1.1.3.3 Astronomia: Maria Winkelmann (1670 - 1720).....	19
1.1.4 DONES DE L'EDAT CONTEMPORÀNIA	21
1.1.4.1 Política i Literatura: Olympe de Gouges (1748 – 1793)	21
1.1.4.2 Física: Marie Curie (1867 - 1934).....	24
1.1.4.3 Ciència: Rosalind Franklin (1920 – 1958)	26
1.2 DONES IMPORTANTS ESPANYOLES	28
1.2.1 DONES EN L'EDAT MITJANA	28
1.2.1.1 Poesia: Lubna de Córdoba (s. X)	28
1.2.1.2 Literatura: Beatriz Galindo (1465 – 1535).....	29
1.2.2 DONES EN L'EDAT MODERNA	31
1.2.2.1 Filosofia: Oliva Sabuco (1562 – 1622).....	31
1.2.2.2 Visionària: Lucrecia de León (1567 – 1595).....	33
1.2.3 DONES DE L'EDAT CONTEMPORÀNIA	35
1.2.3.1 Sufragisme: Clara Campoamor (1888 – 1972).....	35
1.2.3.2 Literatura: Caterina Albert i Paradís/ "Victor Català" (1869 – 1966).....	39
1.2.3.3 Política: Federica Montseny (1905 – 1994).....	41
2. LA DONA EN L'ÀMBIT LOCAL A DELTEBRE	43
2.1 DEL SEGLE XX FINS AVUI	43

2.1.1	LA DONA DURANT LA INFANTESA I L'ADOLESCÈNCIA.....	43
2.1.1.1	L'EDUCACIÓ A CASA I A L'ESCOLA.....	43
2.1.1.2	INDUMENTÀRIA I VESTIMENTA.....	48
2.1.1.3	EL DIA A DIA AL CARRER.....	51
2.1.1.4	EL FESTEIG.....	53
2.1.2	LA DONA ADULTA.....	56
2.1.2.1	L'EDUCACIÓ.....	56
2.1.2.2	INDUMENTÀRIA I VESTIMENTA.....	58
2.1.2.3	EL DIA A DIA DE LA DONA CASADA.....	60
2.1.2.4	LA DONA TREBALLADORA.....	63
3.	DISCRIMINACIÓ LABORAL I SALARIAL PER RAÓ DE SEXE	66
	A CATALUNYA	66
4.	ENTREVISTES A DONES LOCALS DEL SEGLE PASSAT	68
5.	ENTREVISTES A DONES LOCALS DEL SEGLE XX	85
	INVOLUCRADES AL MÓN LABORAL	85
6.	ENTREVISTES A LES ASSOCIACIONS DE DONES LOCALS	104
	CONCLUSIÓ.....	115
	GLOSSARI.....	118
	LLISTAT DE REFERÈNCIES	119
	WEBGRAFIA.....	119
	BIBLIOGRAFIA	121
	ANNEXOS.....	122

INTRODUCCIÓ

Un dels motius pels quals he decidit realitzar aquest treball sobre la dona és perquè la considero una figura important, tant és així, que sense ella moltes coses rellevants no haguessin estat possibles. És per això que el títol de la meva recerca es titula “Què fariem sense elles”. I sí, què fariem sense la presència femenina? Jo personalment la considero vital i essencial en el dia a dia, a més a més ha estat al llarg de molts segles subordinada i relegada a un segon pla, injustament. Aleshores, un dels objectius del meu treball és donar a conèixer la importància que la dona ha tingut al llarg del temps, tot i els menyspreus que ha hagut de suportar, i analitzar com ha anat evolucionant el seu perfil i trajectòria fins al dia d’avui. He tingut molt en compte especialment la figura de la dona al Delta de l’Ebre.

Com afirmava Friedrich Nietzsche “La dona és el repòs del guerrer”. Aquesta cita la podríem extrapolar a qualsevol etapa de la vida, ja que la figura de la dona alletant a un nadó, remenant una olla o fregant el sòl sempre ha resultat tant natural com l’aire que respirem, a més el treball de la dona fins fa poc (i en alguns llocs encara succeeix) ha estat infravalorat.

Crec que l’evolució de la dona ha estat una de les més espectaculars: abans, una dona “ben educada” sabia filar, teixir, cosir i confeccionar peces de tot tipus abans dels quinze anys i fins i tot, havia manuals que prohibien a les nenes ensenyar-los a llegir, no obstant, era obligat que aquestes sabessin les quatre regles aritmètiques per a poder portar l’economia del marit. En canvi, ara, veus dones advocades, metgesses, psicòlogues, etc. que no necessiten cap home per anar a un judici, ni per a curar persones tant anímicament com “físicament”.

Però realment, què fariem sense elles? Així, jo realitzo aquest treball de recerca per a defensar la postura de la dona com a algú que sempre ha donat un pas endavant i ha provocat, d’alguna manera, revolucions que gràcies a aquestes som

on som avui dia. No obstant, jo sóc una dona, i tampoc sé que faríem sense les dones que han existit anteriorment, i no només parlo de les dones que han fet un acte important o han format part d'una organització, sinó de totes aquelles que van ser valentes de canviar les lleis i donant-nos el dret a votar, a ser lliures i a no dependre de cap home.

La visió de la dona sempre ha estat a l'empara del servei domèstic i una serventa del seu marit, cuidant als fills i ells a treballar. Tot i això, aquesta visió encara es dona en alguns llocs del món, on per desgràcia, la dona continua sent menystinguda. Totes les dones voldríem considerar-nos iguals a l'hora de tenir drets i deures, però malauradament encara hi ha llocs on les lleis no són gens favorables per al sexe femení.

Així, una part important del meu treball està centrada bàsicament en l'evolució de la dona del Delta de l'Ebre i particularment de Deltebre. Gràcies a l'esforç silenciats d'aquestes dones podem saber que no cal ocupar cap càrrec polític ni sortir a cap diari per ser importants. Qualsevol dona del poble és rellevant, a més, us donaré a conèixer tots els àmbits que aclaparaven i el canvi que ara han fet.

La metodologia que he emprat, ha estat empíricodeductiva, ja que he realitzat una recerca al Museu de les Terres de l'Ebre d'Amposta, on he trobat molta informació sobre la dona i els seus costums; a més he consultat l'arxiu de l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Deltebre, on m'han facilitat moltes fotos sobre la indumentària i tradicions; he entrevistat a dones de la tercera edat nascudes al segle XX, concretament entre els anys 30-40; també a les presidentes de les associacions de dones locals (Associació de Dones de La Cava i Associació de Dones de Deltebre) i finalment, a dones que han estat dins del món laboral tot i la dificultat que presentava l'època per estar-hi: una dona política dels anys 60, una encarregada de vestir els difunts dels anys 20, la llevadora principal dels anys 30 i una pintora dels anys 60.

Què fariem sense elles?

El treball ha quedat estructurat de la següent manera: la introducció per descobrir de que tracta el meu treball; per endinsar-nos en el tema, he parlat de diferents dones molt rellevants i dispers: he analitzat nou figures femenines de la història de la humanitat al llarg del temps, com també de set dones significatives a Espanya. Tot seguit, començo amb la comparativa explicant les èpoques de la vida de la dona (infància i adolescència i l'època de més maduresa), tot això amb tots els detalls dintre de cada apartat. I finalment, presento les diferents entrevistes.

M'he trobat amb alguns inconvenients: un d'ells ha estat no trobar gràfics concrets referint-se a la comarca del Baix Ebre, també l'escassetat d'algunes fotos ja que es tracta d'elements molt casolans que avui dia ja no s'utilitzen i a més, a l'hora de buscar informació sobre dones de l'antiguitat a Espanya he tingut problemes ja que en aquella època es trobava envaïda per diferents pobles colonitzadors i cultures diverses.

1. LA DONA EN LA HISTÒRIA DEL MÓN

1.1 DONES IMPORTANTS EN EL CURS DE LA HISTÒRIA

Una de les meves inquietuds a l'hora de presentar aquesta memòria, era investigar la importància que en el decurs de la història ha tingut la figura femenina, en diferents etapes, moments i situacions. Hagués estat fàcil recercar dones importants en la història, tot i així alguna l'he introduït en aquest apartat, però tenia molta curiositat per indagar i analitzar la trajectòria de dones més anònimes, motiu pel qual presento en diferents moments i etapes de la història aquells personatges femenins que van destacar en el seu moment en diferents àmbits temàtics, ciència, medicina, literatura, filosofia, etc... així com la influència que van tenir per a futures generacions, algunes d'elles considerades un referent en la història del feminisme, i en la lluita dels drets de la dona.

1.1.1 DONES EN L'ANTIGUITAT

1.1.1.1 Ciència i medicina: ***Cleòpatra VII Filopator (69 aC – 30 Ac)***

Cleòpatra Filopator Nea Thea o Cleòpatra VII, va néixer el 69 aC i era filla de Cleòpatra V i Ptolemeu XII Auletes. Els seus germans eren Berenice, Cleòpatra VI, Arsinoe IV, Ptolemeu XIII i Ptolemeu XIV Filopator.

De tots aquests, Cleopatra VII va ser la primera que va aprendre l'idioma egipci, i no només això, sinó que també va aprendre el grec, l'hebreu, el sirià, l'arameu i probablement també el llatí. Era una dona molt intel·ligent, així, va aprendre literatura, música, ciències polítiques, matemàtiques, astronomia i medicina. L'educació que va estar influïda per la cultura grega, també va ser la primera reina que va aprendre a parlar l'idioma egipci, així com el grec, hebreu, siri i arameu (probablement també llatí). Es va instruir en literatura, música, ciències polítiques, matemàtiques, astronomia i medicina. Cleòpatra, segons es diu, posseïa uns modals dolços i refinats i tenia una veu suggerent, que feia d'ella una dona molt seductora. A més, era considerada una de les dones més belles, educades i

dolces de l'època. Quan el seu pare va morir, Cleòpatra VII es va quedar al càrrec del tro i es va casar amb un dels seus germans, amb Ptolemeu XIII.

Figura 1. L'escultura de Cleòpatra i la seva representació gràfica.

Entre els anys 50 i 49 aC, va esclatar una guerra civil, en la qual el César, que es va enamorar de Cleòpatra i va decidir enfrontar-se amb el seu marit Ptolemeu XIII, provocant la mort d'aquest. D'aquesta manera, César va restaurar el tro de Cleòpatra, que es van convertir en amants ja que aquesta es va casar amb el seu segon germà Ptolemeu XIV. César va marxar a Roma, però Cleòpatra el va seguir i allà va tenir el fill que va anomenar Ptolemeu Cesarió. L'any 44 aC, César va ser assassinat per un grup de famílies senatorials republicanes, i això va provocar que Cleopatra se'n tornés a Egipte amb el seu fill, on va enverinar a Ptolemeu XIV per a fer a Cesarió co-regent.

Font:

<https://www.tumblr.com/search/Cleopatra+VII+of+Egypt>

L'any 37 aC es va casar amb Marc Antonio, amic de César i casat amb Octàvia, i va tindre bessons (Alexandre Heli i Cleòpatra Selene) i després a Ptolemeu Filadelf. Com finalment, Marc Antoni es va divorciar d'Octàvia, Octavi, pare d'Octàvia, li va declarar la guerra a aquest i a la seva esposa Cleòpatra anomenada la batalla d'Àccium. En aquesta, Octavi acusava a Cleòpatra de diversos càrrecs molt greus: màgia, incest, luxúria, adoració d'ídols animals... posant d'aquesta manera en contra seu el senat romà i tota la població. Fins i tot es deia que la mala conducta de Marc Antoni es devia als embuixaments d'aquesta reina.¹ Amb tot això, Cleòpatra va decidir suïcidar-se. Però només li demanava una cosa a Octavi: ser enterrada amb Marc Antoni.

¹ <http://blocs.xtec.cat/donesromanes/dinastia-julio-claudia/juli-cesar/cleopatra/>

Finalment Marc Antoni també va suïcidar-se.

Referències a Cleòpatra

La seva història a servit com a referència tant per a la literatura com per al cinema. Les obres més famoses són: *Antoni i Cleòpatra* (1606), de William Shakespeare, *Tot per amor* (1678), de l'autor teatral anglès John Dryden i *Cèsar i Cleòpatra* (1901) de George Bernard Shaw.² També van fer la pel·lícula *Cleòpatra* el 1963, la protagonista de la qual era Elisabeth Taylor. Hi ha pintures com *El banquet de Cleòpatra* de Giovanni Battista Tiepolo o *La muerte de Cleòpatra* de Jean-Baptiste Regnault.

Figura 2. *El banquet de Cleòpatra*
de Giovanni Battista Tiepolo

Figura 3. *La muerte de Cleòpatra*
de Jean-Baptiste Regnault

Font:[http://www.wikiart.org/en/giovanni banquet-of-cleopatra-](http://www.wikiart.org/en/giovanni_banquet-of-cleopatra-)

Font:<https://www.google.es/search?q=jean-baptiste+regnault...>

El 2001, el Museu Britànic li va dedicar una exposició i fins i tot es van crear cigarrets amb els seu nom.

CONCLUSIÓ: dona de l'antiguitat ambiciosa, seductora, intel·ligent, culta i políglota.

²<http://blocs.xtec.cat/donesromanes/dinastia-julio-claudia/juli-cesar/cleopatra/>

1.1.1.2 Filosofia: Hypatia d 'Alejandria (370 – 415)

Hypatia d 'Alexandria va néixer el 370 aC i era filla del gran matemàtic i astrònom Theón de Alexandria, el qual la va educar en un ambient de pensament, és a dir, rebia una educació científica molt completa i també es dedicava exhaustivament a la cura del cos de la seva filla.

Tot això contrastava amb les dones d'aquella època, ja que en aquell moment era difícil accedir al coneixement o a l'educació i moltes es dedicaven a les feines de casa. Encara que Hypatia tenia una gran bellesa, mai es va casar perquè volia dedicar-se solament a cultivar la seva ment. A més, va aprendre sobre la història de les diferents religions, sobre oratòria, sobre el pensament dels filòsofs d'aquell moment i sobre els principis d'ensenyança.

D'aquesta manera, Hypatia es va convertir en una gran filòsofa i en una professora neoplatònica i destacava en els camps de les matemàtiques i de l'astronomia. També va ser seguidora de Plotí, conreava els seus estudis lògics i les ciències exactes, tot portant una vida ascètica. Hypatia es va denominar com la primera dona matemàtica de la qual es tenia un coneixement raonablement segur i detallat.

Va escriure sobre geometria, àlgebra i astronomia, va millorar el disseny dels primitius *astrolabis* -instruments per determinar les posicions dels estels sobre la volta celeste- i va desenvolupar també un aparell per la destil·lació d'aigua, un instrument per mesurar el nivell de l'aigua, i un hidròmetre graduat de llautó per a determinar la gravetat específica dels líquids (densímetre). També es va interessar per la mecànica i les tecnologies pràctiques.

El seu treball més important va ser en l'àlgebra. Va escriure un comentari sobre l'Aritmètica de Diofantí, en 13 llibres. Va desenvolupar les equacions

indeterminades (diofàntiques), és a dir, equacions amb solucions múltiples i també va treballar amb equacions quadràtiques

L'any 400, la filòsofa es va començar a dedicar a l'ensenyança centrant-se amb les obres d'Aristòtil i de Plató. La casa d'Hypatia es va convertir en un centre d'instrucció on acudien estudiants d'arreu del món romà, atrets per la seva fama. Entre els seus alumnes hi havia cristians, com ara el seu alumne predilecte, Sinesio de Cirene pertanyent a una família rica i poderosa, que va mantenir una gran amistat amb la seva mestra. Aquest personatge va deixar escrita molta informació sobre Hypatia, i gràcies a ell coneixem les seves obres, tot i que cap s'hagi conservat.³

La filòsofa, es trobava en una ciutat cada cop més cristiana i aquesta s'oposava als abusos del poder religiós. L'any 415, aquest fet va fer que un grup de cristians l'assassinessin brutalment.

Referències a Hypatia

Per a honorar-la, s'han escrit diferents novel·les, com per exemple *El jardín de Hipatia* d'Olalla García o *El sueño de Hipatia* de José Calvo Poyato; també s'han fet pel·lícules, una d'elles és *Ágora* d'Alejandro Amenábar.

L'asteroide Hypatia (descobert el 1884) i el cràter lunar Hipatia van ser batejats en el seu honor. L'octubre de 2013 es va trobar un cometa que va col·lapsar amb la Terra fa 28 milions d'anys en el Desert del Sàhara i se li va nomenar Hypatia.

³ www.biografiasyvidas.com/biografia/h/hipatia.htm

Què fariem sense elles?

Figura 4. Dibuix d 'Hypatia i la representació d'aquesta a la pel·lícula Àgora.

Font: <https://www.tumblr.com/search/hipatia%20de%20alejandria>

CONCLUSIÓ: gran filòsofa, professora neoplatònica, gran matemàtica i astrònoma de l'antiguitat.

1.1.2 DONES DE L'EDAT MITJANA

1.1.2.1 Visionària: Hildegarda de Bingen (1098 – 1179)

Hildegarda va néixer el 1098 a Bermersheim, Alemanya. Era la més petita de deu germans i filla de Hildeberto de Bermersheim i Matilde de Merxheim-Nahet.

Des de que va néixer va ser consagrada a l'activitat religiosa i lliurada per a la seva educació a la comtessa Judith de Spanheim, qui la va instruir a resar al salteri, en la lectura del llatí, en la lectura de la Sagrada Escripura i en el cant gregorià.

Des de ben petita, Hildegarda sofria malalties constants i experimentava visions. Ella descrivia aquestes visions com una gran llum en la que se li presentaven imatges, formes i colors; a més, anaven acompanyades d'una veu que li explicava els fets i alguns cops fins i tot música. El 1141, les veus li van ordenar que escrigués els fets que veia en les seves visions i d'aquí va sortir el llibre anomenat *Scivias* que va durar fins el 1151.

El 1148, un comitè de teòlegs, amb la petició del papa, van llegir i analitzar alguns fets del *Scivias*. Quan el Papa els va llegir, va dir que eren fruit de l'Esperit Sant i va enviar una carta a Hildegarda per demanar-li que continués escrivint les seves visions comportant que moltes figures importants de l'època li demanessin consell i orientació.

Figura 5. Pintura de Hildegarda de Bingen

Font:

<https://www.google.es/search?q=hilde>

La seva fama va fer augmentar la comunitat i això va fer que Hildegarda creés el primer monestir sense la dependència de cap home, aquest es va fundar a Rupertsberg, també, a causa de l'augment de monges, també va crear un monestir a Eibingen. Va ser l'única dona a qui l'Església va permetre predicar al

poble i al clergat en temples i places. De les seves cartes es desprenen els itineraris i la finalitat dels seus viatges que realitzava en vaixell i a cavall, un autèntic sofriment per la seva naturalesa feble.⁴

Entre el 1151 i el 1158 va escriure un llibre sobre medicina anomenat *Liber subtilitatum diversarum naturarum creaturarum*. També va escriure la *Liber Vitae Meritorum* (1158 – 1163) i la *Liber Divinorum Operum* (1163 - 1173-74) que van ser les obres més importants després de *Scivias*.

El 17 de setembre de 1179, amb 81 anys, va morir Hildegarda. Les cròniques hagiogràfiques expliquen que a l'hora de la seva mort van aparèixer dos arcs molt brillants i de diferents colors que formaven una creu en el cel.

Escrigué un tractat de Medicina, basat en les propietats beneficiosos per la salut de determinats aliments. Considerava el pa d'espelta altament recomanat per la salut, així com els llegums i fruites en general. Considerava no recomanables els alls porros i les maduixes, entre d'altres. Alguns professionals de la medicina actual valoren positivament aquests consells de nutrició i dietètica

CONCLUSIÓ: única dona predicadora de l'església catòlica, en temples, places públiques i visionària durant l'Edat Mitjana

⁴ <http://www.hildegardiana.es/1vida.html>

1.1.2.2 Escriptora: Christine de Pizan (1364 – 1430)

Christine de Pizan va néixer el 1364 a Venècia. Quan era molt petita, es va traslladar amb els seus pares a la Cort de Carles V, a París. Allí va conèixer al seu futur marit, Esteve du Castel, amb qui es va casar deu anys després d'instal·lar-se a la Cort. No obstant, aquest va morir quan Christine tenia només vint-i-cinc anys i amb tres fills.

L'herència del seu marit li va ser negada, però aquesta va lluitar fins aconseguir-la. No obstant, quan tenien pocs recursos econòmics, es va posar a escriure per a tirar endavant la família.

A part de convertir-se en una de les primeres escriptores del segle, també va destacar pel seu coratge defensor de la dona en una època en que aquesta era considerada inferior a l'home i molts escriptors es dedicaven a escriure barbaritats sobre elles.

Figura 6.
Pintura de
Christine de
Pizan

Christine defensa a les dones d'una forma intel·ligent i cultivada oposada a la filosofia materialista i realista de Jean Clopinel de Meung-sur-Loire, més proper a la societat burgesa i industrial a l'alça que segueix la força de la naturalesa, on la dona surt mal parada, per sobre d'una manera de fer de l'amor *Le Trésor de la cité des Dames*, en la qual mostra una gran defensa sobre les dones

El 1418 va fugir de París al Monestir de Pissei, on va escriure el 13 de juliol de 1429 un manifest de la seva esperança en la figura de Dauphin que va alliberar Orleans.

Finalment, va morir en aquest Monestir el 1430.

Font:

<https://www.tumblr.com/tagged/christine-de-pizan>

CONCLUSIÓ: excel·lent escriptora i defensora dels drets de la dona durant l'edat mitjana, malgrat les adversitats. Lluitadora i coratge serien els seus principals atributs.

1.1.3 DONES EN L'EDAT MODERNA

1.1.3.1 Ciència: Marie Meurdrac (1610 – 1680)

Marie Meurdrac va néixer el 1610 a *Mandres-les-Roses*, es va convertir en una de les primeres químiques i alquimistes.

El 1625 es va casar amb Henri de Vibrac, el qual era un comandant de Charles de Valois. Un temps després es van mudar al castell de Grosbois on van conèixer al comte i a la comtessa de Guiche, es van fer molt amics i això va comportar a Meurdrac a dedicar a la comtessa el seu tractat de química, el qual va ser la primera obra de química feta per una dona des del de Maria la Jueva en el període clàssic tardà.

Aquest tractat es va publicar el 1656 i el va anomenar *L'Chymie Charitable et Facile, en Faveur des Dames* (*Química útil i fàcil, en favor a les dones*); constava de sis parts, les quals Meurdrac explicava amb molta certesa: "He estat molt acurada per no anar més enllà del meu coneixement, i puc assegurar tot el que ensenyo".

Figura 7. Marie Meurdrac a l'esquerra i el tractat de química *L'Chymie Charitable et Facile, en Faveur des Dames*

Font:

<https://www.google.es/search?q=marie+meurdrac>

...

Què fariem sense elles?

Es van fer diverses edicions en francès i es va traduir a l'alemany i a l'italià. Aquest va acceptat per la Facultat de Medicina de París i es va centrar, sobretot, amb la cura per als pobres. Ha tingut una gran importància per la representació, en el treball, d'esforços científics femenins i, a més, també ha estat vista com a una pro feminista, així, va mostrar una gran defensa a les dones en aquest tractat.

CONCLUSIÓ: dona química i alquimista de l'Edat Moderna, reivindicativa. Ha tingut una gran influència en els treballs científics posteriors. Reconeguda com pro feminista moderna.

Feminista: Mary Astell (1666 – 1731)

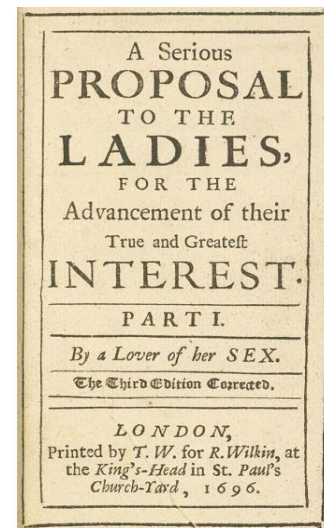
Mary Astell va néixer el 12 de novembre del 1666 a Newcastle, RU i era filla Peter Astell i Mary Astell. Com era dona, mai va rebre una educació formal, no obstant, va rebre una educació informal pel seu oncle Ralph Astell.

Astell estava associada a una escola filosòfica de Cambridge, on basava la seves ensenyances en els filòsofs radicals com ara Aristòtil, Pitàgores i Plató. Quan es va morir el seu pare, Astell tenia dotze anys i aquest no els va deixar res d'herència, ja que va preferir invertir-ho tot amb l'educació del segon fill, cosa que va provocar que Astell i la seva mare es mudessin a casa de la seva tia.

Quan van morir la seva mare i la seva tieta el 1688, Astell es va traslladar a Chelsea, Londres, on va tindre la sort de conèixer a un grup de dones literàries influents, les quals la van ajudar a publicar les seves primeres obres. En aquesta ciutat, també va conèixer a qui seria el seu futur editor d'aquestes obres, William Sancroft.

Una de les seves obres va ser *Some Reflections upon Marriage* on argumentava lo important que era per a ella que una dona, abans de casar-se, estigués ben educada. No obstant, a la tercera part d'aquesta obra, Astell va respondre als crítics encoratjant a les dones en buscar el matrimoni sobre la base de l'amistat en lloc de motivades per la necessitat i l'orgull.

El 1709 va fundar una escola caritativa

Font:

<https://www.google.es/search?q=mary+astell> ...

Què fariem sense elles?

per a les noies a Chelsea, que va ser creada com a part de la societat per a la propagació del coneixement cristià .

Els dos llibres més coneguts són *A Serious Proposal to the Ladies, for the Advancement of Their True and Greatest Interest (1694)* i *A Serious Proposal, Part II (1697)*, on presentava un pla per establir un nou tipus d'institució per a les dones tant amb educació religiosa com secular. També proposava la opció de que les dones també tinguessin dret a fer una carrera.

Alguns anys després, Astell va publicar la segona part de *A Serious Proposal* on explicava la seva visió sobre l'educació de les dones.

El 1731 va morir, i els seus últims dies va decidir no rebre la visita de ningú dels seus coneguts i pensava només en Déu.

Figura 9. Mary Astell

Font:

[https://www.google.es/search?q=mary+astell ...](https://www.google.es/search?q=mary+astell...)

Astell és recordada per la seva capacitat de debatre lliurement amb els homes i dones contemporanis, i, en particular, pels seus mètodes innovadors de negociació de la posició de la dona en la societat mitjançant la participació en el debat filosòfic (influenciat particularment per Descartes) en lloc de basar els seus arguments en evidència històrica com s'havia intentat anteriorment.

1.1.3.2 Astronomia: Maria Winkelmann (1670 - 1720)

Maria Margarethe Winkelmann-Kirch va néixer el 1670 a Leipzig, Alemanya i era filla d'un ministre Luterà que defensava que les dones havien de ser educades igual que els homes, així, Maria Winkelmann va ser educada tant en les arts com en les lletres.

Figura 10. Maria Margarethe Winkelmann-Kirch

Aquesta va mostrar interès per l'astronomia i es va convertir en estudiant d'un gran astrònom, Christopher Arnold.

D'aquesta manera va conèixer al seu futur marit, també un gran astrònom, Gottfried Kirch, que es van casar el 1692. Així doncs, Winkelmann va deixar d'estudiar amb Arnold i anà a fer-ho al costat del seu marit Kirch. Anys després es van traslladar a Berlín, on van nomenar a Kirch astrònom oficial de l'Acadèmia de les Ciències i això va permetre a Maria a fer de la seva ajudant.

Font:

<https://www.google.es/search?q=María+Winkelmann>

Winkelmann es dedicava completament a l'estudi dels astres, tenia una costum, i era que totes les nits a les 21.00h mirava el firmament. Utilitzant les seves observacions als cels nocturns, Maria i el seu marit van realitzar càlculs astronòmics per calendaris i almanacs amb informació de les fases de la lluna, la posta de sol, els eclipsis i la posició del Sol i altres planetes.⁵

Maria Winkelmann no va ser només una de les dones astrònomes més reconegudes i importants de l'època, sinó que va ser la primera dona en descobrir un cometa, el C/1702 H1, el 1702.

⁵ www.mujiresenlahistoria.com/.../una-astronoma-en-la-sombra-maria.htm..

També va sol·licitar un càrrec d'astrònoma assistent a l'Acadèmia de Berlín, però per ser dona, se li va denegar, ja que per a aquesta Acadèmia, contractar una dona, era un mal exemple.

Després de la mort del seu marit, el 1710, Maria va sol·licitar a l'Acadèmia cobrir la plaça del seu marit, però aquesta li ho va negar perquè en aquella època no era ben vist que les vídues ocupessin el treball dels seus marits. Aquest lloc el va ocupar un home sense experiència, Johann Heinrich Hoffmann, qui mesos després se'n va donar compte de la seva poca experiència i va demanar a Maria com a ajudant.

No obstant, un temps més tard, Winkelmann es va posar a treballar per un amic, Bernhard Friedrich Baron von Krosigk, que era un astrònom. Quan aquest es va morir, Maria va començar a treballar per un professor de matemàtiques, en un curt temps, abans de tornar a treballar en el càlcul dels calendaris.

El 1716, Christfried, fill de Maria Winkelmann i Gottfried Kirch, es va convertir en director de l'Acadèmia de Ciències i Maria i l'altra filla, Christine, es van convertir en les seves assistents.

Finalment, Maria va haver d'abandonar la seva casa, ja que els membres de l'Acadèmia es van queixar d'ella, i va acabar treballant en privat. Però les condicions van fer que acabés abandonant el treball astronòmic i va morir el 1720 a Berlín.

CONCLUSIÓ: l'astrònoma més reconeguda de l'època i la primera en descobrir un cometa.

1.1.4 DONES DE L'EDAT CONTEMPORÀNIA

1.1.4.1 Política i Literatura: Olympe de Gouges (1748 – 1793)

Olympe de Gouges va néixer el 1748 a Montauban, en una família burgesa. Es va casar el 1765 però va ser infeliç i això va comportar que rebutgés casar-se amb algú posteriorment.

Al 1774, el seu nom figurava en l'Almanac de París, el "Who 's who" de l'època. Va emprendre llavors una carrera literària, valent-se probablement pel renom del seu padrí, el poeta Jean-Jacques Lefranc de Pompignan. Llavors, va començar a firmar amb el nom de Marie-Olympe.

Va escriure vàries obres teatrals i fins i tot va organitzar una companyia de teatre itinerària que molt important per la regió de París. El 1792 va escriure l'obra que actualment és la mésconeguda, *L'esclavage des noirs* (*L'esclavitud dels negres*), però el 1785 va ser inscrita per la Comédie-Française amb el nom *Zamore et Mirza, ou l'heureux naufrage* (*Zamore y Mirza, o el feliz naufragio*), ja que aquesta obra pretenia clamar l'atenció sobre les condicions dels esclaus negres, no obstant, Olympe va enfrontar-se contra aquesta inscripció i va ser empresonada però pocs dies després va sortir gràcies als seus amics.

Amb la Revolució, aquesta obra va poder ser representada a la Comédie Française. El 1788 va publicar l'assaig *Réflexions sur les hommes nègres* (*Reflexions sobre els homes negres*) que li va obrir les portes del "Club des amis des noirs" (*Club dels amics dels negres*) del qual en va ser membre. El 1790 va escriure una altra obra sobre el mateix tema, *Le marxar des Noirs* (*El mercat dels negres*).

Figura 11. Pintura d'Olympe de Gouges

Font:

<https://www.google.es/search?q..>

El 1791 va escriure la *Declaración de los Derechos de la Mujer y la Ciudadana* molt caracteritzada pel seu començament:

*“Hombre, ¿eres capaz de ser justo? Una mujer te hace esta pregunta.”*⁶

Els seus treballs sempre van ser feministes i revolucionaris. Defensava la igualtat de gènere tant en la vida pública com privada; fins i tot a la igualtat fiscal així com el dret a l'educació i a la igualtat de poder en l'àmbit familiar i eclesiàstic. Olympe de Gouges va escriure:

*La dona té el dret de pujar al cadafal; ha de tenir també el de pujar a la Tribuna.*⁷

Fins i tot es va dirigir a Maria Antonieta per a que defensés el seu sexe i la *Declaración de los Derechos de la Mujer y de la Ciudadana* va ser recalçada per la *Declaración de los Derechos de hombre y del Ciudadano*.

També va realitzar plantejaments per a la instauració del divorci, protegia la infància i als desfavorits i recomanava la creació de tallers nacionals per als aturats i llars per als captaires.

Sempre va defensar la separació de poders i va viure la mort dels girondins mitjançant la guillotina. Va ser acusada per defensar-los i això va comportar que el 2 de novembre de 1793 fos condemnada a mort per haver defensat un estat federal i el dia següent va ser guillotmada.

Referències a Olympe de Gouges

⁶<https://mujerespanyrosas.wordpress.com/.../olymp-de-gouges-hombre-es>

⁷<http://webcache.googleusercontent.com/...>

Què fariem sense elles?

Molts municipis francesos han rendit homenatge a Olympe, posant el seu nom a escoles, places i carrers. A Montauban el teatre portava també el seu nom.

El 19 de setembre de 2005 es va estrenar al Teatre Empire de Buenos Aires *Olympia de Gouges o la passió d'existir*, obra de Margarita Borja i Diana Raznovich, editada el 2011 per l'Institut universitari de recerca feminista i de gènere de la Universitat Jaume I de Castelló.

CONCLUSIÓ: dona revolucionària, feminista i defensora dels drets de la dona i la ciutadania.

1.1.4.2 Física: Marie Curie (1867 - 1934)

Marie Curie va néixer el 1867 a Varsòvia. Era la cinquena filla de Władysław Skłodowski, professor de física i matemàtiques i de Bronisława Boguska, qui va ser mestra, pianista i cantant. A causa de la mort de una germana i de la seva mare, va deixar de ser creient.

El 1891 es va inscriure a la Facultat de Ciències Matemàtiques i Naturals, tenia una base cultural adquirida de forma autodidàctica però va haver d'esforçar-se per aprendre més francès, matemàtiques i física.

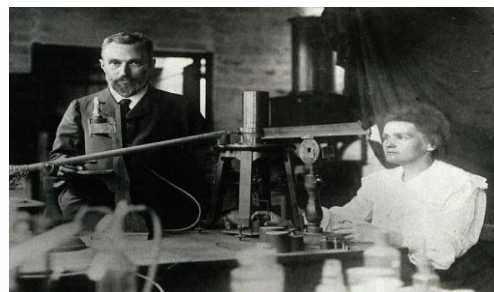
Així, el 1893 va aconseguir la llicenciatura de Física i el 1894 es llicència en matemàtiques. Aquest any també va conèixer al seu marit Pierre Curie, que era professor de Física; i el

Figura 12.

Marie i Pierre Curie al seu laboratori

1895 es van casar. El 1906 el seu marit va morir.

El 1903, mitjançant un treball que va fer sobre la investigació d'unes substàncies radioactives, va aconseguir el doctorat. Aquest mateix any, Curie va obtenir un Premi Nobel i es va convertir en la primera dona que obtenia aquest premi.

Font:

<https://www.google.es/search?q=maria+curie&...>

El 15 de novembre de 1906, després d'adquirir la càtedra de Física del seu marit difunt, va donar la seva primera classe amb una gran expectació, ja que era la primera dona que donava classes a una universitat.

El 1910 va rebre el Premi Nobel de Química i temps després de la mort del seu marit, va iniciar una relació amb el físic Paul Langevin, qui estava casat, i això va generar un nou escàndol periodístic.

Durant la Primera Guerra Mundial, Curie va proposar l'ús de la radiografia mòbil per al tractament de soldats ferits amb l'ajuda de la seva filla de 18 anys.

Curie, després de quedar-se cega, va morir el 4 de juliol de 1934 a causa d'una anèmia aplàstica, probablement deguda a les radiacions dels seus projectes.

Figura 13. Marie Curie

Referències a Marie Curie

A més de la biografia escrita per la seva filla Eva Curie el 1937 (publicada en espanyol dins de la col·lecció Austral), el 1943 es va fer una pel·lícula biogràfica a partir d'ella dirigida per Mervyn LeRoy, *Madame Curie*. El 1997 el director del cinema francès, Claude Pinoteau, *M. Schutz* (coneguda en espanyol com *Els mèrits de Madame Curie*), en la qual es relata la seva vida des de que coneix el seu marit fins al descobriment del radi.⁸

Font:

<https://www.google.es/search?q...>

CONCLUSIÓ: autodidacta, física, matemàtica i primera dona Premi Nobel de Física.

⁸ www.buscabiografias.com/biografia/verDetalle/1814/Marie%20Curie

1.1.4.3 Ciència: Rosalind Franklin (1920 – 1958)

Rosalind Franklin va néixer el 1920 a Londres, filla de Ellis Arthur Franklin, qui era políticament liberal, i de Muriel Frances Waley. La família franklin's va ajudar a diferents jueus per a escapar dels nazis.

Va ser educada a St Paul's Grils School, on va destacar en el camp de la ciència, en llatí i en esport.

Figura 14.

Rosalind Franklin

Activa en l'organització sindical i en el moviment del sufragi de les dones.

L'any 1938, va anar a Cambridge per estudiar ciència a Newnham College.

Allí, el 1941 va ser guardonada per les bones notes que va treure als exàmens finals, fet que va fer que li donessin un títol de llicenciatura.

Font:

[https://www
.google.es/
search..](https://www.google.es/search..)

També va estudiar la porositat del carbó i la densitat de l'heli en comparació. A través d'això, es va descobrir la relació els porus del carbó i la permeabilitat de l'espai porós. En concloure que les substàncies van ser expulsades per l'ordre de grandària molecular com l'augment de la temperatura, Franklin va ajudar a classificar carbons i predir amb exactitud el seu rendiment com a combustible i

Què fariem sense elles?

per a la producció de dispositius en temps de guerra, és a dir, per a les màscares de gas.⁹

Després de Cambridge, va estar del 1947 al 1950 a París, al 'Laboratoire de Services Chimiques de l'Etat', on va estudiar l'aplicació de tècniques de difracció dels raigs X a substàncies amorfes. El 1951 va tornar a Anglaterra per a treballar com a investigadora al laboratori de John Randall al King's College de Londres. Aquí, Franklin va tenir bona relació amb Maurice Wilkins, qui va mostrar sense el seu permís les seves imatges de difracció de raigs X de l'ADN a James Watson i Francis Crick. D'aquesta manera, van publicar l'estructura de l'ADN com si fossin d'ells.

El 1958 va morir a Londres a causa d'una broncopneumònia, de càncer d'ovari i carcinomatosi secundària. Possiblement a causa de les radiacions establertes per les diferents investigacions.

CONCLUSIÓ: dona liberal. Destacà en les ciències, llatí, esport, gran activista sindical i lluitadora del sufragi femení del segle XX.

⁹ www.lavozdegalicia.es/.../rosalind-franklin.../

1.2 DONES IMPORTANTS ESPANYOLES

1.2.1 DONES EN L'EDAT MITJANA

1.2.1.1 Poesia: Lubna de Córdoba (s. X)

Lubna de Córdoba era una intel·lectual àrab-andalusa de la segona meitat del segle X, que destacava pels seus coneixement sobre la gramàtica i la seva qualitat a l'hora d'escriure poesia. A més, era la secretaria del califa de Córdoba, Alhakén II, qui era un gran defensor de la cultura.

Lubna, juntament amb Hasdai ibn Shaprut, va ser la impulsora de la creació de la biblioteca de Medina Azahara.

Figura 15. Lubna de Córdoba pintada per José Luis Muñoz

Aquesta també era l'encarregada de traduir, reproduir i escriure molts manuscrits a la Biblioteca de Córdoba. Però no era l'única, ja que durant l'època d'Alhakén II es podien trobar fins a més de 170 dones lletrades que es dedicaven a copiar els llibres, fet que significa la importància de la figura femenina duran l'època d'aquest califa.

Font:

<https://www.google.es/search?q=lubna+d+e+cordoba..>

CONCLUSIÓ: escriptora, intel·lectual, traductora de l'època califal a Espanya.

1.2.1.2 Literatura: Beatriz Galindo (1465 – 1535)

Beatriz Galindo va néixer el 1465 en una família de nobles. Es va convertir en monja, i els seus pares van decidir que estudiés gramàtica a una de les institucions de la Universitat de Salamanca.

Era excel·lent amb el llatí, i no només traduint-lo, sinó que també el parlava molt correctament. Això va fer-la famosa, primer per Salamanca i després per tot el regne, a partir d'aquí va ser coneguda com "La llatina".

El 1486 va ser cridada per la reina Isabel la Catòlica a la Cort. Allí es va casar, el 1491, amb el capità conseller i artiller dels Reis Catòlics Francisco Ramírez de Fernán i Nuflo, però va enviudar el 1501, fet que va fer que abandonés la Cort i que assentés la seva residència a Madrid.

Figura 16. Pintura de Beatriz Galindo

Font:

<https://www.google.es/search>.

..

La mateixa Beatriz Galindo va encarregar diversos monuments funeraris memòria del seu espòs i d'ella mateixa, que van ser realitzats a l'estil renaixentista plateresc, l'any 1531. Aquests cenotafis, o sepulcres buits, van ser instal·lats en els dos monestirs que va fundar: la Concepció Francisca i la Concepció Jerònima.

Referències a Beatriz Galindo

Per honorar-la, es va fundar l'Hospital de la Llatina i convents de la Concepció Francisca i la Concepció Jerònima, a Madrid. També se li atribueixen comentaris d'Aristòtil, ja que li tenia certa atracció.

Al Museu de San Isidro, trobem l'escultura de Beatriz Galindo. A més, al carrer on va viure Galindo, se li ha atribuït el nom "La llatina" i a Granada, a Madrid,

Què fariem sense elles?

Sevilla, Málaga i Salamanca trobem escoles amb el nom de Beatriz Galindo. Com també escultures d'aquesta a Salamanca i Madrid.

CONCLUSIÓ: llatinista, humanista i escriptora reconeguda dels inicis de l'Espanya moderna.

Figura 17. Monument de Beatriz Galindo a Madrid

Font:

<https://www.google.es/search?q=lubna+de+cordoba...>

1.2.2 DONES EN L'EDAT MODERNA

1.2.2.1 Filosofia: Oliva Sabuco (1562 – 1622)

Oliva Sabuco va néixer el 1562 a Albacete i era filla de Francisca Cózar i de Miguel Sabuco Álvarez, qui era productor i lletrat. Aviat es va quedar òrfena de mare i el seu pare es va casar amb una altra dona: Ana García. El 1580 va contraure matrimoni amb Acacio de Buedo, qui va morir posteriorment al 1645.

No es sap ben bé si Oliva Sabuco tenia estudis universitaris, segurament va aprendre a casa. El 1587, a Madrid, es va publicar la "*Nueva Filosofía de la naturaleza del hombre, no conocida ni alcanzada de los grandes filósofos antiguos, la cual mejora la vida y salud humana. Compuesta por doña Oliva Sabuco*"¹⁰ que anava

precedida d'una cara dedica al Rei Nostre Senyor, on l'autora es declarava serva i vassalla, demanant al Rei que afavoreixi a les dones en les seves aventures.

Figura 18. Portada del llibre "*Nueva Filosofía de la naturaleza del hombre, no conocida ni alcanzada de los grandes filósofos antiguos, la cual mejora la vida y salud humana. Compuesta por doña Oliva Sabuco*"

Aquesta obra va tardar dos anys en ser publicada i el seu pare, al testament, es fa passar pel seu autor deixant de banda a la seva filla i dient que l'havia posat al títol per honorar-la. Aquesta obra, ha estat traduïda en anglès i reeditada per moltes professores d'escoles i universitat.

L'autora, en aquest llibre, exposa moltes idees sobre medicina, higiene i filosofia, on demostra els seus gran

Font:

www.google.es/im
[ages...](#)

¹⁰ http://es.wikipedia.org/wiki/Oliva_Sabuco

Què fariem sense elles?

coneixements i aquestes van influir al gran metge francès M. F. Bichat.

El seu pare va ser denunciat pel seu gendre i Miguel Sabuco insistia en que l'obra era únicament d'ell i fins i tot, s'excusava d'haver posat a la seva filla com autora especificant que aquesta s'enfadaria i recorreria a la maledicció si no ho feia.

No hi ha més dades biogràfiques, per tant, no es sap en certesa l'any que va morir però molts historiadors afirmen que ho va fer el 1622.

CONCLUSIÓ: tingué estudis universitaris, escriptora, filòsofa i científica espanyola de l'edat moderna

1.2.2.2 Visionària: Lucrecia de León (1567 – 1595)

Lucrecia de León va néixer el 1567 a Madrid, filla d'un mercader. La seva educació estava basada amb la religió i amb la preparació del matrimoni, no obstant, era analfabeta tot i la seva cultura i intel·ligència que posseïa.

Quan era adolescent va entrar a formar part del servei d'una dama de la Cort i allí va conèixer a Felip II i a Felip III

Figura 19. Pintura de Lucrecia de León

A partir d'aquí va començar a tenir somnis profètics, els quals el pare els amagava per por a la Inquisició, però Lucrecia els escrivia en funció de qui pagava per llegir-los.

Quan Don Alonso de Mendoza, un canonge de la catedral de Toledo que estava vinculat a la Cort, se'n va adonar, va oferir-li a l'autora dels relats la protecció d'aquesta

Entre el 1587 i el 1591, va anotar totes les seves prediccions que anava tenint, en les quals preveia la destrucció d'Espanya i de l'Església Catòlica, i va començar a difondre-les en contra de la política real. Això li va donar més fama a l'autora, sobretot quan va encertar la derrota de l'Armada Invencible a Anglaterra.

Però la situació va empitjorar quan va comparar el rei Felip II amb el rei visigot Don Rodrigo i la seva derrota enfront els musulmans, predient la tornada d'aquests l'agost de 1588.

Font:<http://es.globedia.com/peligrohttp://es.globedia.com/peligro-suenos-lucrecia-leon-1567suenos-lucrecia-leon-1567>

Lucrecia tenia somnis sobretot on apareixia el rei, amb els quals posteriorment se l'acusa de cobdícia i falta de fe. No obstant, la Inquisició va obrir un procés en contra seva, acusant-la de delictes contra la llei i el rei.

A l'acte de fe que es va celebrar al final del procés, Lucrecia lluïa un *sambenito*, una corda al voltant del coll, i portava una espelma encesa. Era considerada culpable de blasfèmia, sedició, falsedat, sacrilegi i de pacte amb el diable. La sentència es va quedar simplement en cent assots, desterrament de Madrid i dos anys de reclusió en una casa religiosa, gràcies als seus forts suports d'una part de la Cort.¹¹

El 1595 queda lliure i se'n dona compte que ha quedat abandonada per la seva família i només amb la filla que va tenir amb Diego de Vitorres Texeda. Des de llavors ja no es sap res més de la seva vida, només va desaparèixer.

¹¹ <https://www.portalsolidario.net/ocio/visu/biografia.php?rowid=781>

1.2.3 DONES DE L'EDAT CONTEMPORÀNIA

1.2.3.1 Sufragisme: Clara Campoamor (1888 – 1972)

Clara Campoamor va ser una feminista, advocada i política que va estar compromesa amb els seus ideals fins els seus últims anys de la seva vida. Així, Clara va passar a ser una de les dones més importants del segle XX, fins i tot, va aconseguir estudiar dret, una cosa quasi impossible per a les dones en aquella època. També va ser una de les primeres dones en exercir com a advocada i en aprovar els primers divorcis, quan les dones casi no trepitjaven el Parlament, Clara va entrar defensant els seus drets. Fins i tot, el dret al vot femení, quan ni tan sols era aprovat per algunes dones.

Clara va néixer el 12 de febrer de 1888, era filla d'un comptable (Manuel Campoamor) i filla d'una modista (María Pilar Rodríguez). Clara volia estudiar però de primer això no es va complir perquè es va quedar òrfena de pare i va haver d'ajudar a la seva mare de dependenta, modista i telefonista.

Però quan tenia 21 anys va aprovar unes oposicions al cos auxiliar de Telègrafs i posteriorment de taquigrafia i mecanografia. Als 33 anys, treballant d'això i de secretària d'alguns diaris, va poder guanyar els diners suficients per pagar-se el batxillerat; 3 anys després es va llicenciar en dret.

Figura 20. Clara Campoamor

Font:

[http://www.mujaresenla-historia.com/...](http://www.mujaresenla-historia.com/)

Prou estrany va ser que es llicencies una dona en aquells temps, que a més, Clara va sol·licitar una inscripció al Col·legi d'Advocats i exercir com a tal. Des de que va entrar, Campoamor va començar a formar els seus ideals feministes

Què fariem sense elles?

i republicans, a col·laborar en associacions en defensa de la emancipació de la dona i amb ideals d'esquerres.

Però, el 1931 es va modificar la llei electoral, la qual permetia a les dones majors de 23 anys poder ser elegides al Parlament. Així, Clara Campoamor, juntament amb Victoria Kent i Margarita Nelken van ser les tres úniques dones que van aconseguir el seu escó.

D'aquesta manera, es va començar a debatre un tema que defensaven dos dones però de manera diferent, el dret al vot femení: mentre Campoamor defensava que la dona, com l'home, hauria de tenir el ple dret a votar siques quina sigues la seva ideologia política, Kent assegurava que el sufragisme femení seria una derrota del partit d'esquerres, ja que estava convençuda que les dones defensarien els ideals del partit de dretes.

Figura 21. Clara Campoamor, diputada l'any 1931.

Font:

https://www.google.es/search?q=clara+campoamor&es_sm=122&source=lnms&tbnm=..

Tot i això, Clara va seguir amb la seva defensa, però 2 anys després les urnes donaven la raó a Victoria, la qual cosa li van porta a Campoamor moltes crítiques dels partits d'esquerres.

Després de tot això, Clara no va aconseguir el seu escó de nou, però va continuar en la política. De tal manera que el 1935 va sortir del partit polític que pertanyia (Partit Radical), ja que ningú li donava suport amb el tema de les dones. Així, va fer l'intent d'organitzar un partit polític independent, però no va tenir èxit.

Campoamor va haver de lluitar fins i tot contra la pròpia esquerra per a defensar les seves idees. No obstant, els socialistes creien amb ella però consideraven que no era el moment de defensar aquests objectius. Finalment, amb el seu discurs al Parlament, va aconseguir convèncer a un major nombre de diputats per a que les dones poguessin votar.

Segons l'escriptora Rosa Regàs, "Clara Campoamor no va permetre que cap estratègia electoral passés per davant de la seva ideologia".

Clara Campoamor és un referent en la història de la dona; gràcies a ella estem on estem i la seva valentia ha fet que les dones siguem lliures i que puguem opinar.

Aquesta va fer moltes coses per aconseguir el seu propòsit, una d'elles va ser deixar clar la igualtat de sexe:

«(...) Resoleu el que vulgueu, però afrontant la responsabilitat de donar entrada a aquesta meitat de gènere humà en política, perquè la política sigui cosa de dos, perquè només hi ha una cosa que fa un sexe sol: parir; les altres les fem tots en comú, i no podeu venir aquí vosaltres a legislar, a votar impostos, a dictar deures, a legislar sobre la raça humana, sobre la dona i sobre el fill, aïllats, fora de nosaltres. (El vot femení i jo. Editorial Horas.Madrid, 2006) »¹²

¹²

<http://www.lavozdegalicia.es/>

Què fariem sense elles?

I una gran frase que va dir Clara Campoamor va ser: *"He treballat per a que en aquest país els homes trobin a les dones per tot arreu i no només on ells vagin a buscar-les."*¹³

Clara tenia tanta amargor i solitud política que fins i tot va escriure, el 1936, un llibre on expressava els seus sentiments i recordava els moments viscuts, els quals ella mateixa va anomenar "El meu pecat mortal, el vot femení i jo". Tot i això, va aconseguir la seva proposta i una defensa clara i concisa de la igualtat de sexe.

Li han fet molts reconeixements pòstums: noms al carrer, noms a cases de cultura... i fins i tot li van fer una pel·lícula el 2011 anomenada "Clara Campoamor, la mujer olvidada".

Figura 22. Les dones a la II República Espanyola

Font:

<http://3.bp.blogspot.com/aU0e5p9vCzU/U00yIfzYSLI/AAAAAAAAADSs/EEjPwCV70mA/s1600/Clara+Campoamor.jpg>

CONCLUSIÓ: La dona oblidada, injustament.

¹³ <http://elromancesonambulo.blogspot.com.es/2011/03/clara-campoamor-y-el-voto>

1.2.3.2 Literatura: Caterina Albert i Paradís/ “Victor Català” (1869 – 1966)

Caterina Albert i Paradís va néixer el 1869 a L'Escala (Alt Empordà), filla d'una important família de propietaris rurals.

Tot i descobrir la seva identitat, Caterina Albert sempre intenta que es diferenciï la seva vida personal de la literària, amb el nom de Víctor Català. Construeix acuradament la seva actuació pública, mentre preserva la seva intimitat rere la màscara de senyoreta de casa bona, que no passa de ser una aficionada de la literatura.

Es va subscriure al diari *La Renaixença* i llegia tota mena de llibres. També destaca pel monòleg teatral *La infanticida* que és distingit als Jocs Florals d'Olot el 1898, però al saber que ho havia fet una “senyoreta de l'Escala”, va fer que l'autora canviés el seu nom per un de masculí, Victor Català i també va censurar l'obra que no va ser representada fins el 1967 al Palau de la Música Catalana.

El 1902 va publicar un recull de relats anomenat *Drames rurals*, el 1904 va publicar *Omrívoles*, el 1905 la novel·la *Solitud*, que la considera la seva obra mestra i el 1907 *Caires vius*. A més, va mantenir bona relació amb altres escriptors com Joan Maragall, Angel Guimerà i Narcís Oller.

Entre les seves primeres obres, cal destacar els poemaris *El cant dels mesos* (1901) i el *Llibre blanc* (1905) i *4 monòlegs en vers* (1901).

La novel·la *Solitud* va formar part de la revista *Joventut* entre el 1904 i el 1905 i el 1909 es va publicar la tercera edició portant-li a Caterina a guanyar el premi Fastenrath als Jocs Florals de Barcelona. Aquesta ha estat traduïda en set

Figura 23.

Caterina Albert
i Paradís

Font:

[http://www.enciclopedia.cat/...](http://www.enciclopedia.cat/)

llengües, el 1954 es va fer una adaptació teatral i s'han fet dos representacions cinematogràfiques.

En totes les obres de l'autora es veuen referències a la situació de la dona i les discriminacions per raons de sexe. En aquest sentit els temes que inaugura són: l'expressió del desig femení, la crítica a la institució del matrimoni, les relacions entre dones, la maternitat, la solitud o la vellesa.¹⁴

També va tenir relació amb l'Acadèmia de la Llengua Catalana, d'on va ser membre el 1915, i amb l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, d'on va ser membre des del 1923. El 1924 va guanyar el segon accèssit a l'Englantina d'or als Jocs Florals de Barcelona amb el poema *Cavalls del port*.

El 1944 va publicar el seu primer recull en castellà, *El retablo* i el 1946 va publicar un recull de proses literàries, el *Mosaic*.

Anys més tard, inicià una relació amb l'Editorial Selecta, on publicà *Vida Mòlta* (1950) i *Jubileu* (1951).

Quan es va morir, el 1966, el poeta Carles Fages de Climent va dedicar-li aquest *Brindis de rèquiem per a Caterina Albert*:

*Si la mort del vell no és trista amunt el veire més alt i vessem el vi ametista:
quan el vell és un artista
no és pas vell sinó immortal.*

CONCLUSIÓ: defensora dels signes d'identitat de la dona.

¹⁴ http://www.escriptors.cat/autors/albertc/pagina.php?id_sec=632

1.2.3.3 Política: Federica Montseny (1905 – 1994)

Federica Montseny va néixer el 1905 a Madrid i va ser una política i sindicalista anarquista espanyola, va ser també, una de les figures més emblemàtiques del moviment obrer espanyol. A més, destacava pels seus escrits i les seves oracions.

Era filla dels anarquistes Teresa Mañé (Soledad Gustavo) i de Juan Montseny (Federico Urales), els quals editaven La Revista Blanca, en la qual col·laborar Federica el 1923.

El 1936 va aconseguir molt de prestigi quan va intervenir en la CNT col·laborant en la potència del comunisme liberal i formant part dels oradors del míting de clausura. També va formar part de la FAI i el novembre de 1936 va ser nomenada ministra de Sanitat i Assistència Social del govern de la República i així es va convertir en la primera dona ministra d'Espanya i d'Europa Occidental.

Figura 24. Federica Montseny al míting de la CNT a Barcelona el 1977

Font: <https://www.google.es/search?q=federica+montseny>

Federica, sobretot, ha passat a la història perquè el seu ministeri va promulgar la llei d'avortament i va crear un centre d'atenció a les prostitutes, on se'ls oferien allotjament i se'ls ensenyava a tenir un bon treball.

Què fariem sense elles?

En acabar la guerra es va exiliar a França. Fugint dels nazis, es va refugiar a la “Borgoña” i va ser detinguda. El govern de Madrid va sol·licitar la seva extradició, no obstant, va ser denegada perquè estava embarassada. Montseny va publicar alguns llibres com *“La mujer, el problema del hombre.”*, *“Cien días en la vida de una mujer.”* i d’altres.

La seva filla, Vida, recordava com la seva mare va renunciar a la vida de mare i esposa per a dedicar-se a la seva carrera política i a lluitar per la alliberació de la dona.

Figura 25. Federica Montseny, míting a Tolosa

Font: [http://autogestionacrata.blogspot.com.es/2011/11/federica-
montseny_13.html](http://autogestionacrata.blogspot.com.es/2011/11/federica-montseny_13.html)

CONCLUSIÓ: primera dona ministra de la Segona República espanyola i d’Europa.
Aprovà la llei de l’avortament.

2. LA DONA EN L'ÀMBIT LOCAL A DELTEBRE

2.1 DEL SEGLE XX FINS AVUI

2.1.1 LA DONA DURANT LA INFANTESA I L'ADOLESCÈNCIA

2.1.1.1 L'EDUCACIÓ A CASA I A L'ESCOLA

Durant el segle XX, la dona havia de ser submissa, pietosa, amant de la llar i de la família. D'aquesta manera, la mateixa mare era l'encarregada d'inculcar als fills i a les filles la diferència de gènere amb activitats diferenciades en relació a cada sexe oposat: les mares ensenyaven a les filles l'aprenentatge de les tasques casolanes, mentre que als fills no se'ls instruïa mai en feines com rentar plats, cosir o cuinar.¹⁵

Si les famílies s'ho podien permetre, portaven els fills al repàs després de l'escola. No obstant, les noies no anaven mai al repàs perquè els pares consideraven que no els feia falta, ja que donaven per descomptat que el lloc que els pertocava era la llar amb tasques casolanes, la costura i la vida de matrimoni i familiar.

A l'escola, l'educació sempre es basava en una relació distant entre mestre-alumne, i així com també entre companys i companyes, encara que això no sempre es complia. Fins el curs 1972-73 i exceptuant també alguns anys de la Segona República, els xiquets i les xiquetes anaven en aules separades, entraven per portes separades i fins i tot, en alguns llocs, al pati tenien un mur de separació. Així, xics i xiques estaven físicament separats; és a dir, no coincidien ni a les aules ni als patis. Com elles recorden: *"hi havia com una ratlla imaginària que no es podia traspasar sota cap concepte"*. Només s'ajuntaven en ocasions especials, per exemple, quan els havia de parlar el capellà local, però sempre guardant les distàncies. De fet, fins i tot el sexe dels

¹⁵ CASTELLÓ BOU, M. Teresa. *La dona pagesa de la Guerra Civil als anys 60 Terres de l'Ebre*. Farell, 2013. Pàg 46.

mestres coincidia amb el dels/les alumnes. Així, doncs, només les mestres feien classe a les noies .

Les xiquetes feien les mateixes matèries que els xiquets, però la majoria del temps escolar el dedicaven a cosir i a brodar; d'aquí ve l'expressió “*anem a costura*” en comptes de “*anem a l'escola*”, aquestes tasques s'exercien mentre una altra companya resava el rosari . A més, era la mestra qui decidia quan s'havia de passar de secció i de grau, independentment de l'edat que es

llibres, només “pissarretes per a tingués. A més, abans no tenien escriure” i més tard alguna llibreta. Després, entre l'acabament de la guerra i la implantació de l'EGB, van aparèixer les enciclopèdies, on estaven totes les assignatures juntes. Una d'elles defineix les matèries com a concèntriques:

Font: PONT I FANDOS, Màrius. *Santa Bàrbara va a l'escola*. APA CEIP Jaume Blanes, 1999. Pàg 65.

Figura 26. Xiquetes i xiquets reunits al pati de l'escola, respectivament separats.

“*Es repetia el mateix tots els anys, ampliant-ne la dificultat*”. Les activitats eren mecàniques i repetitives. Els llibres (La 3^a enciclopedia) eren els dipositaris de tot el saber que s'havia d'assimilar i, com a tals, passaven de germà a germà i, si es donava el cas, de pares a fills. Les escoles eren graduades. A cada aula hi havia un grau que es dividia en tres seccions.

També, a classe eren habituals els premis i càstigs. Els mestres tenien el permís de pegar a un alumne en cas de que s'ho mereixés i així complir la famosa dita “*la letra con sangre entra*”. Però també s'usaven els reforços per a motivar a l'alumne: poder guanyar els primers llocs de la classe, obtindrà obsequis o veure anotat el propi nom en el llibre de mèrit.

Els xiquets i les xiquetes sempre han tingut clar que en una escola no són importants només les classes, sinó també el pati. Al pati, cada generació ha fet els seus jocs: saltar i parar, saltar a corda, jocs de rotllana... Als patis es van iniciar amistats “indestructibles”. I fins i tot alguns enamoraments, sobretot des que a meitat dels anys seixanta es va destruir el mur que estava en alguns llocs, com abans he nombrat. (Resultava ben curiós observar com, abans de la desaparició d'aquest mur, els xiquets s'enfilaven per la paret per a veure que feien les xiquetes).

Un cop més grans, durant la dictadura de F. Franco es va crear el “servicio social” per a les dones, d'ensenyar, en un primer moment, les matèries de la llar als programes d'estudis i tota una sèrie d'activitats pràctiques que van servir per marcar el paper subordinat de les dones i mostrar la cara bona del règim. El “servicio social” va servir per controlar políticament i social a les dones. Es va presentar com la necessària contribució de les dones a la reconstrucció d'Espanya i de la seua permanent grandesa. Durava sis mesos, tres de teoria i tres de pràctica en labors d'interès nacional, benèfiques, etc., i anava per una estudiant.

des de col·laboracions en hospitals fins a les cèlebres “canastilles”.

Tothom l'havia de fer excepte casos excepcionals i monges.

Per assegurar-se del seu compliment s'imposaren diferents tipus de coaccions indirectes: limitacions a l'activitat i la mobilitat, no poder ser funcionària

Font: elaboració pròpia.

I cas de les mestres era paradigmàtic obtenir el passaport i el carnet de conduir, etc.

Un parell de lleis establiren l'estudi obligatori d'una sèrie d'assignatures escolars pròpies de les dones tant a primària com a secundària. Ens estem referint a las famoses "labores, economia domestica, cocina," etc., englobades en les anomenades "materias del hogar" que estaven dirigides a canalitzar les activitats de les dones en direcció al servei, al servei dels altres, en definitiva al matrimoni i a la maternitat.

L'ensenyament es feia exclusivament en llengua castellana a l'època de Franco. No obstant, els de la generació de la República escrivien i llegien en català i el 1970 es va aprovar la Llei General d'Educació que allargava el període de formació del mestre, millorava les instruccions, el material escolar i establia l'ensenyament obligatori fins el 14 anys.

Tot i això, mai deixava d'estar present el "racisme" a les dones i més aclaparador encara, és la crítica d'una dona (Pilar Primo de Rivera) a les dones, ja que aquesta tenia el control del "Servicio Social de la Mujer":

-“Las mujeres nunca descubren nada; les falta, desde luego, el talento creador reservado por Dios para inteligencias varoniles; nosotras no podemos hacer nada más que interpretar mejor o peor lo que los hombres nos dan hecho [...]”¹⁶
Pilar Primo de Rivera”.

Podem comprovar com molts factors han canviat respecte el segle passat. L'educació de les dones al Delta de l'Ebre, actualment és

Figura 28. Noies del segle passat a la classe de Costura.

Font: elaboració pròpia

¹⁶ CD: GRAU VERGE, Ferran. *La dona en la societat ebrenca*. La Sènia, Festcat.

Què fariem sense elles?

completament igual que la dels homes, exceptuant alguns casos de masclisme. No obstant, a partir dels anys 60, els nois i les noies ja anaven barrejats dintre d'una classe i si el mestre era noi o noia ja no influïa. De tota manera, les noies fins fa poc seguien inculcades com a algú imprescindible a la llar i que només s'havia de dedicar a això, a cuidar dels fills i a cosir. Per sort, el masclisme s'ha anat moderant respecte les discriminacions, actualment hi ha pocs homes que es dediquen a discriminar la dona pel que fa, i mica en mica s'ha anat consolidant la igualtat de drets, d'aquesta manera la dona ha pogut estudiar, cursar carreres universitàries i obtenir la mateixa formació que els nois. Ha pogut gaudir de la llibertat que té, perquè una dona ha de tenir els mateixos drets que l'home.

2.1.1.2 INDUMENTÀRIA I VESTIMENTA

La indumentària ha sigut una característica important en la societat, ja que les xiquetes han passat de portar tota la setmana la mateixa roba, a canviar-se dia a dia en diferents tipus de roba i d'estils.

Durant el segle passat la moda era quasi inexistent, ja que totes les xiquetes anaven gairebé iguals i ara cada noia va amb un estil diferent.

Quan eren nadons se'ls posava bolquers oberts de ris, un jersei amb manegues de llana metxada i unes sabates del mateix gènere per a fer joc: blau si era per als xiquets i rosa si era per a les xiquetes.

Si els batejaven els vestien amb un xal de llana també metxada.

Quan els sortien les primeres dents, els posaven un *queixal d'abadejo* penjat al coll que els alleujava la sortida de les dents. Per a dormir, els col·locaven a un bressol de fusta amb dues potes basculants que amb l'impuls d'un peu feia el balanceig mentre les mares els cantava una cançó infantil.

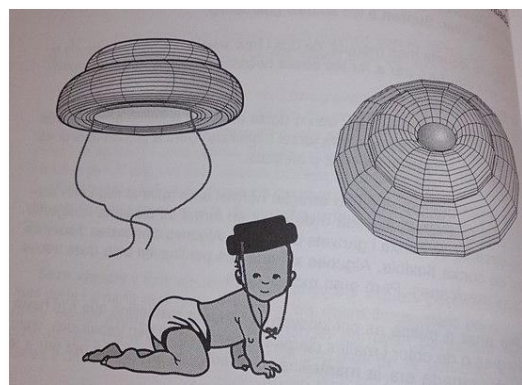
Quan començaven a caminar, al cap

els posaven un *barret de caure* que els hi evitava els cops durs quan queien al terra.

Quan es feien més grans, fins als deu o dotze anys, les xiquetes solien portar vestit i algunes jersei i falda i com a roba interior es posaven uns faldellins de punt o afelpats.

Op. Cit. Pàg 42.

Figura 29. Barret de caure per als nadons

Font: FORNÓS I FRANCH, Domènec.

El cabell era comú portar-lo amb una ralla al mig o bé recollit amb una cinta de seda o de vellut en forma de diadema i subjectat amb ganxets de monyo. També és va posar de moda fer-se dues trenes a l'estil mexicanes. No obstant, un cop eren més grans es pentinaven amb una sola trena que els hi penjava pel darrera i algunes, fins i tot es tallaven el cabell al "xico" per evitar-se molèsties. Però mai va estar ben vist.

Per anar a l'Església es posaven damunt al cap un tipus de mantell fi, "la mantellina" de color negre quan es tractava d'una dona casada i de color blanc les xiquetes i noies fadrines, i també unes malles clares. Un cop dins de l'església havien de llegir el "missal"

Figura 30. Dones casades de l'època. La segona per l'esquerra porta la mantellina negra.

De calçat duien unes espadenyes normals (lo més comú en la societat del segle XX) o bé sabates de lona dura blancs. També acostumaven a anar descalços, però això era més normal en família d'extrema pobresa.

Font: elaboració pròpia

Tot i la pobresa que estava present al segle passat, els pares treien els diners d'on era possible per a que els seus fills fessin la comunió. No s'organitzaven grans festes, però mentre el fill o la filla passessin per l'església, ja era prou. Doncs abans era tradicional passar per l'església i si alguna família no ho feia, eren "malparlats".

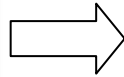
Ara cada xiqueta o xiquet, a l'hora de fer la comunió, van vestits diferents, però abans normalment anaven totes les xiquetes iguals: anaven totalment de blanc,

Què fariem sense elles?

un vel de tul i, al cap, un espècie de corona guarnida amb flors de taronger, guants, sabates noves i complements habituals com una bosseta de roba, el llibre, el rosari, una cadena i una medalla. No obstant, els xiquets sempre anaven menys lluïts que les xiquetes.

Figura 31. Xiquetes vestides per a prendre **Figura 32.** Indumentària actual per a la Comunió (segle XX). prendre la comunió.

Font: CASANOVA I GINER, Baltasar. Op. **Font:** <http://vestidosdeprimera...>

Cit. Pàg 39.

2.1.1.3 EL DIA A DIA AL CARRER

Un dels factors que més ha evolucionat ha estat el de l'oci dels infants o adolescents, els quals han passat de tenir nines o pilotes a les mans a tenir qualsevol element electrònic. Les hores que la joventut passaven al carrer, avui dia les inverteixen en estar tancats a casa jugant a videojocs o amb el seu mòbil.

Mentre els xiquets, es dedicaven a jugar a futbol, acaçar gossos i gats, trucar timbres i a tirar-se al canal, les xiquetes, sempre més fines, jugaven a nines, cuinetes, a la obreta, a conillet a amagar, a la gallineta cega, a endevinalles, a fer pilotes de goma amb els tubulars de les bicicletes, a saltar a corda, i d'altres. Tot i això, quan es feien grans, mentre els xiquets continuaven fent el que volien, les xiquetes començaven a aprendre a cosir i brodar per a preparar-se el futur.

No obstant, les xiquetes tenien jocs peculiars que alguns, avui dia, encara predominen al Delta de l'Ebre entre l'edat dels 3 als 10/12 anys:

Jugaven "**A xulit**", el qual és el joc tradicional de la corda amb la qual dos xiquetes, es col·locaven a cada extrem i li donaven voltes mentre una altra noia saltava i cridava "xulit" per a que girés més ràpid.

L'altre joc comú era el "**A tarana**" que feien una roda gran (només de xiquetes) i l'anaven voltant cantant "*a tarana sí, a tarana no; a tarana madre si la bailo yo, si la bailo yo.*"¹⁷

Els jocs més quotidians són els jocs de **vestir nines**, a **casetes/cuinetes**, el piso, i a **cara o creu**.

¹⁷ FRANCH I FORNÓS, Domènec. *Costums d'abans del Delta de l'Ebre*. Tortosa, 1999. Pàg 76.

També jugaven a “**la patrusca**”, el qual era un joc paregut al “cara o creu” però en aquest cas posaven les monedes damunt un munt de terra, tiraven una pedra damunt d’aquestes i les que quedaven de cara cap amunt eren per a la que havia tirat la pedra i així successivament.

“**A cap i trave**” es jugava amb agulles de cap garrit . La jugadora col·locava una agulla dintre la mà situant el cap a la part del dit polze o a la del dit petit. La jugadora contrària havia d’endevinar on estava el cap o el trave. Si encertava cobrava una agulleta, i si no encertava havia de pagar peça.¹⁸

Qui s’ho podia permetre jugava amb el seu **patinet de rodes**, antigament de fusta i actualment ja és de metall i quasi tots els infants en tenen un.

I per últim, el **yo-yo**, que va ser un joc que va aparèixer cap als anys trenta i és un dels pocs jocs amb el qual qualsevol edat i gènere podien jugar

A causa de la pobresa, les filles rarament rebien algun cèntim per a gastar. Tot i això, si algun diumenge o algun festiu rebien deu o vint cèntims, se’ls gastaven en cacaus, xufes o altres.

Un cop més “fadrines”, per la tarda anaven al ball o al cinema i allí establien les primeres relacions amb els homes i tal i com narren algunes dones entrevistades, al ball van conèixer qui ara és el seu marit. No obstant, el menyspreu estava present en totes les etapes de les seves vides, ja que per molt que es consideressin madures, no tenien la llibertat d’estudiar el que volien. Sinó que només estaven formades per fer-se càrrec de la casa i tasques domèstiques.

¹⁸ FRANCH I FORNÓS, Domènec. Op. Cit. Pàg 77.

2.1.1.4 EL FESTEIG

Si comparem la conquesta actual entres dos persones que s'agraden i la d'abans, descobrim dos móns diferents: anteriorment en prou feina alguna fadrina aconseguia tenir un baró ben plantat com a nuvi; si es quedava embarassada abans de casar-se i el nuvi la repudiava, quedava estigmatitzada. Havia de tenir clar que cap home "de debò" es casaria amb ella. A més, tot estava a sobre la supervisió dels pares, abans de que li agradés a la noia, el noi havia de ser agradat pels seus parents. Fins i tot, van haver casos que als nuvis els obligaven a casar-se sense el seu consentiment. És el que coneixem com un matrimoni per interès, imposat a "la força" especialment per les mares, perquè anteriorment l'ambició era una característica molt freqüent i es prioritzava el tema econòmic per sobre dels sentiments amorosos. Aleshores, el punt de mira de vegades se centrava en escollir un baró procedent de família rica i si pot ser, intel·ligent i com deien "de bona casa".

Actualment les coses han canviat molt, en la majoria dels casos, els pares a penes saben res sobre les relacions amoroses dels seus fills adolescents i ara, el que primer crida l'atenció, és el físic i tal vegada altres qualitats.

Quan arribaven els dies de festa, normalment quasi tots els diumenges al ball, les noies intentaven captar les mirades dels nois. A més, situant-nos als anys 60, va ser quan es van començar a implantar les jotes i les dansades, amb les quals era habitual buscar i conquistar la parella.

"Era costum de les noies fadrines cridar l'atenció dels nois que els podien agradar per tal que ells s'hi fixessin i en sentissin l'atracció amorosa. Per això, lluien vestits bonics, llampants i acolorits, mocadors al cap i boniques arracades; es pentinaven amb el cabell solt o amb llargues trenes i

s'adornaven amb alguna flor o herba aromàtica com el clavell, el romer o la rosa."¹⁹

Aquestes eren les ocasions que es trobaven noi i noia junts, ja que a l'escola havien estat parcialment separats i gairebé mai havien tingut cap contacte. Per això, totes aquestes situacions es trobaven sota l'atenta mirada del pare o la mare, que normalment acompanyava a la seva filla als balls o a altres esdeveniments lúdics.

El fet de trobar un nuvi era indispensable per a les noies joves, ja que la solteria era considerada, en aquella època, com una marca social de la qual se n'havia de fugir. La societat, fins i tot creia que si una noia no es casava era perquè no disposava dels suficients atributs per ser escollida com a esposa. Així, trobar un xicot era la fita de tota noia jove a fi de cercar la protecció del marit, crear una família i integrar-se en lo quotidià de l'època.

Figura 33. Parella del segle XX al ball.

No obstant, el noi sempre era el que prenia la iniciativa de declarar-se a la noia, i el festeig començava quan aquesta ho acceptava, mai era a l'inrevés. A més, els nois eren qui els demanaven de ballar ja que elles havien d'esperar a estar sol·licitades per ells. Les xiques havien de tenir una actitud passiva, d'aquesta manera, havien d'esperar que algun noi prengués la iniciativa. En aquest moment, ja es començava a notar el lideratge masculí, ja que aquests solien invitar a les xicotes a un refresc a la mitja part del ball o els pagaven l'entrada del ball, cosa que significava que la noia ja començava a dependre econòmicament de l'home.

Font: elaboració pròpia

¹⁹ CASTELLÓ BOU, M.Teresa. Op. Cit. Pàg 53.

Què fariem sense elles?

El pare de la noia era qui havia d'acceptar la relació, i s'encarregava de vigilar aquesta: era tradició que el noi havia d'acudir a casa dels pares de la noia i tenir una conversa amb el pare, a fi que aquest li donés el consentiment de la relació.²⁰

A més, preferiblement els parents volien que la noia arribés verge al matrimoni, i si aquesta es quedava embarassada abans, era un escàndol per a la població, i en alguns casos aquesta noia era rebutjada pels familiars i gent del seu entorn.

²⁰ CASTELLÓ BOU, M.Teresa. Op. Cit. Pàg 55.

2.1.2 LA DONA ADULTA

2.1.2.1 L'EDUCACIÓ

La dona ha anat evolucionant molt dia a dia, han passat de ser tractades com a objectes a tenir una independència emocional, física, econòmica i laboral, exceptuant alguns casos de violència de gènere, que estan vinculades al món del menyspreu i a fer-se càrrec únicament del seu home i dels seus fills, com al segle passat.

Avui dia, l'educació de les dones és un món diferent, ja que tenen una llibertat total, poden estudiar el que vulguin sense demanar permís a cap figura masculina per poder cursar qualsevol grau o cicle.

Fa un segle, la dona estava acostumada i sotmesa a la seva vida habitual, ja

l'ocasió.

Figura 34. Noies joves del segle XX a Sant Jaume d'Enveja

que ja estaven inculcades des de ben petites a realitzar tasques domèstiques i el seu objectiu era trobar nuvi i casar-se, a poder ser de bona posició, cosa que no sempre es donava

Un cop madures, es convertien en el puntal ferm de la unitat familiar, és a dir, la base fonamental, només per a fer-se

Font: elaboració pròpia.

càrrec de la casa i dels fills. Així, dirigien la casa des d'abans de sortir el sol fins ben entrada la nit, sense límit horari i cuidant els mínims detalls, una consagració no sempre valorada com mereixien.

Què fariem sense elles?

Per això actualment la dona es valorada pels seus mèrits personals i no per ser la dona de ...tal o qual. Avui al Delta, com ja he analitzat a les diferents entrevistes, la dona és una persona autònoma que ha aconseguit ocupar el seu lloc de treball a base d'esforç i sobretot entusiasme.

És per això que al municipi de Deltebre, tenim avui dia dones molt ben qualificades i que són un referent pel seu tarannà tant professional com personal, capaces de conciliar la vida familiar i la laboral, cosa impensable fa un segle.

Afortunadament, aquest ha estat el nostre gran repte, el fet de poder passar de la submissió a l'alliberament. Un gran salt per posicionar la dona d'aquí al delta com una de les tantes i tantes dones del món.

2.1.2.2 INDUMENTÀRIA I VESTIMENTA

Hi ha hagut moltes evolucions de la dona tant físicament com psicològicament. A part dels drets, que crec que és l'aspecte que més ha evolucionat, també la vestimenta ha sigut una part de la dona que ha canviat bastant.

La indumentària de les dones no era com ara, que cada estació de l'any canviem de vestimenta, sinó que variava molt poc.

Normalment, vestien amb faldetes fins als turmells, gipó creuat botonat fins al coll i mànegues que els hi arribaven una mica més avall del colze. El que feien a l'hivern, era posar-se enagos baix de les faldes, i a sobre del gipó un xal de llana metxada negra. I no podia faltar el davantal llis col·locat entre la falda i el xal per a guardar diners, mocadors o altres coses.

Les fadrines portaven davantals estampats, clars o florejats, els quals lluien quan sortien a passejar o a fer el vermut després de la plantada.

Quan tenien vint-i-cinc anys o més,

portaven mocadors al cap fos del teixit que fos, però sempre eren colors clars.

Figura 35. Noies dels anys 50 amb la indumentària esmentada.

Però les dones de quaranta anys en amunt, eren les que duïen el mocador clàssic del Delta: negre de seda o de gassa. O a partir d'aquesta edat, no se'l treien mai més.

A més, una indumentària comú era el vestir amb prenes apedaçades.

Totes les dones grans portaven un monyo "ensaragantonat", pentinat per

Font: elaboració pròpia.

A partir del anys trenta va aparèixer la moda de tallar-se el monyo, cosa que va revolucionar la societat i sobretot a les dones grans, les quals ho van considerar com a una moda provocativa. Així, aquesta moda, no va ser mai acceptada per les dones i grans ni molt menys utilitzada per elles.

Un cop la moda posada, les pintetes de conxa, ganxets de monyo i les diademes de cinta de seda o de vellut, van aparèixer com a una altra moda.

Quan es volien arrissar els cabells, se'ls arrissaven amb unes estenalles ondulades que calentaven al foc. Altres optaven per deixar-se el pel al «xico» o fer-se tresses a l'estil mexicà.

Com a roba interior, les dones dels trenta en amunt portaven una cotilla (corsé) de ballenes i cordons per a ajustar-s'ho per a que li quedi una bona figura. Una altra prenda interior era el "serracaps", el qual les dones s'ho posaven per a dormir i això no se'ls desfeia el monyo.

Figura 36. Noia jove del segle

XX

Les mitges no eren molt comunes, però a

partir dels anys trenta es van començar a diumenges. utilitzar més quan era hivern.

Moltes dones grans, a les orelles solien portar unes arracades de penjaroll molt voluminoses, que feien joc amb els anelles de les mans. Aquestes joves acostumaven a passar en herència de mares a filles. Fins als anys vint, les dones no s'arreglaven ni pintaven; tan sols es rentaven la cara amb sabó "*Heno de Pravia*" i prou.

Font: elaboració pròpia

2.1.2.3 EL DIA A DIA DE LA DONA CASADA

El dia a dia de la dona adulta era d'una clara monotonia, estava sota les ordres del marit i depenia totalment. No obstant, no hi havia cap queixa per part d'aquesta, ja que era el més normal i ho tenien per mà des de ben petites. A més, la religió era una part essencial en l'època, ja que era ben bé obligat casar-te i així, no cometre cap escàndol perquè era mal vist a nivell social.

Figura 37. Clara imatge que representa la disposició de la dona al marit.

Font: LÓPEZ ALBIOL, Màrius. *El vestit tradicional d'Amposta, la seva època.* Amposta, Amposta Capital. Pàg 63.

La religió estava present en la vida quotidiana de la dona, era molt important mantenir les formes. Un cop acceptada la relació del festeig per part dels pares, la parella visitava el capellà, qui els donava consells sobre el comportament entre marit i muller i sobretot li transmetia a la novia el deure d'obediència i respecte al marit. La cerimònia del casament, comportava estrenar els vestits, sempre negres, ja que no era habitual el blanc, el qual s'anirà introduint durant la dècada dels anys 1960.

Després del dinar, pocs podien permetre's un viatge, la majoria no sortien del poble i pocs casats mai no havien anat més enllà dels pobles veïns. La majoria tampoc podien estrenar casa, es posaven a viure amb els pares i els

avis, de manera que, quan naixien els primers fills, s'ajuntaven fins a quatre generacions sota el mateix sostre. Un cop casats, l'assistència femenina a les pregàries religioses habituals era nombrosa, en canvi els homes no hi resaven tant. Quan anaven a missa, anaven totes tapades (braços i cames), anaven botonades fins la gola, es cobrien el cap amb mantellines de blonda o un

mocador negre; i algunes portaven rosaris a les mans. No obstant, els creients seien en bancs separats: els homes a la banda dreta i les dones a l'altre costat. Generalitzant, un cop casades, els dies eren així: de *matí manyana*, encenien el foguerill de llenya o carbó i preparaven l'esmorzar per als homes i per als fills. Munyien i posaven a bullir les sopes per als més vellets i per als menuts, tot això abans d'anar a *costura*. Dutxaven als fills, anaven al pati a reomplir els abeuradors, donaven de menjar a l'aviram, als conills i als porcs; recollien els ous dels ponedors. Tot seguit, agraven i arruixaven el carrer, endreçaven la casa i feien els llits. Després, si tocava, anaven a comprar. Cosa que havien de fer ràpid perquè segurament tenien el menjar al foc i havien d'acabar de fer el dinar perquè l'home se'l trobés a taula. Al migdia, paraven taula, empapussaven els fills i esperaven que l'home acabés de dinar, escuraven els plats i tornaven els fills a l'escola. Normalment en acabar de dinar l'home se n'anava a la taverna o al cafè

Figura 38. Dones casades del

Quan podien seure, era per a cosir els calcetins segle XX prenent la fresca. foradats i fer-ne de nous amb quatre agulles.

No obstant, a l'estiu cosien i brodaven a la fresqueta en companyia de les veïnes, mentre prenia la fresca.

A la tarda, donaven de berenar als fills amb el menjar que poques vegades variava: pa amb tomaca, amb oli i sal, amb mel, figues seques, olives, formatge, menjar blanc...

Finalment, a la nit, gitava als fills i ella no es gitava fins que l'home no arribava de treballar.

Font: elaboració pròpia.

Donant més detalls, les dones solien rentar la roba en rentadors de fusta, un cossi gran i la pala. Es servien del sabó de llosa, fet a casa per aprofitar olis

Què fariem sense elles?

baixos més els sobrants dels fregits, valent-se de sosa càustica, comprada a la botiga, així com el sabó moll, el lleixiu i el blavet. Per a les peces delicades empraven el *palo-jabón* i certes herbes.

Per repassar la roba, es portava en paners a la vora del riu, on brollaven fonts d'aigua neta i freda. La roba una vegada neta i eixugada al sol, es guardava a la calaixera o a l'armari, aromatitzats amb espígol, romer, codonys o massanes.

El moment més bonic per a la dona era l'arribada dels seus fills, no obstant, les dones pageses treballaven al camp fins a l'hora del part. Generalment, el part tenia lloc a casa amb l'ajuda de la llevadora que en alguns casos no tenia aquesta professió, sinó que ho havia après d'altres dones. Normalment, el bateig dels fills es feia pocs dies després del part, ja que la mortalitat durant el segle passat era bastant alta (sobretot durant l'any 60) i en la majoria de casos la mare no podia assistir al bateig.

2.1.2.4 LA DONA TREBALLADORA

Actualment, al Delta trobem dones metgesses, advocades, enginyeres, professores, entre d'altres professions que són tant per a homes com per a dones. Durant el segle passat això no era possible, només et podies trobar dones pageses, algunes professores i modistes. A més, a causa del masclisme que hi havia en aquella època, no s'hagués permès que una dona curés les ferides d'algú o que exercís altres feines importants.

Per a treballar a l'arròs, les dones portaven calçotets de j'unquet amb rallats rojos i es posaven "antipares" contra les cotimanyes i les sangoneres. També portaven un mocador per a la suor lligat a la cintura. Quelcom molt típic també eren els "barrets de bací", els quals eren de palma molt fina que es ribetejaven amb veta de colors estridents i es lligaven baix del coll. A més, solien anar quasi sempre descalces, sigui per treballar com pel carrer.

Figura 39. Indumentària per a plantar

Ara hi ha molts oficis que són concebuts tant a homes com a dones, però anteriorment la feina era cuidar de l'arrossar i l'hort i en el cas de les dones, a més d'això, cuidar de la llar: fer el menjar cada dia, escurar, preparar la "mescla" als tardets, etc.

També emblanquinaven la casa amb calça amarada i blavet cada dos o tres mesos, fabricaven sabó fort amb sosa i

Font: CASTELLÓ
BOU, M. Teresa. Op. Cit Pàg 108.

Altres feines que també podien fer-les els homes però que quasi sempre feien les dones era munyir baques, cabres i ovelles. Fer “xapadillos d’anguila” o de “tenca”; penjar tomàquets, melons, alls; plegar cargols a l’hort; anar a buscar la llet; rostir mongetes de panís; fer menjar blanc; fer codonyat, fer allioli; assecar figues, panses i safrà; moldre cafè en molinets de mà...²¹

Quan treballaven a l’arrossar, s’havien d’afrontar a dures condicions i algunes ens ho conten:

*“A mi me feien molta temor les sangoneres, m’esgarrifava quan s’agarraven i no es podien desagarrar.”*²²(Maria)

*“Les sangoneres s’agarraven a la pell i et xuclaven la sang fins quedar grosses com a baldanes. Allavontes no podies estirar-les perquè estaven aferrades a la cama i era impossible treure-les, s’havien de despendre amb la falç o amb la punta de l’ungla amb molt de compte.”*²³(Pepa)

*“Si plantaves... hi havia matins que feia un fred que pelava, havies d’arrencar planter, quan te ficaves a arrencar planter l’aigua estava gelada... Allavontes te trobaves una serp i no tenies ganes d’agarrar-la ni res, me feien un fàstic!”*²⁴(Assumpta)

“Al costat de la caseta o

Figura 40. Dones al camp

Font: elaboració pròpia

diners a casa. Així, el treball de l’arròs era l’única sortida per a les dones i la base fonamental per a la supervivència²⁵.

²¹ FORNÓS I FRANCH, Doménec. Op. Cit. Pàg 39.

²² QUERAL CASANOVA, Rosa. *Aigua a genolls, LES DONES DEL DELTA*. Barcelona, Escua 2007. Pàg 48.

²³ QUERAL CASANOVA, Rosa. Op. Cit. Pàg 48.

²⁴ QUERAL CASANOVA, Rosa. Op. Cit. Pàg 49.

²⁵ QUERAL CASANOVA, Rosa. Op. Cit. Pàg 89.

Les dones embarassades també havien de treballar fins que ja tenien un estat de gestació molt avançat.

*“No se feia cap distinció perquè estigués embarassada, lo número d’hores era igual, què vols que et digui, que en aquell temps havien d’anar a treballar perquè no hi havia res més!”*²⁶(Carme)

Sovint, no hi havia diners per a pagar un metge de qualitat, d’aquesta manera les dones dedicaven algun temps per a aprendre (normalment de les seves mares) remeis casolans: *herbes, empastres, cataplasmes, medir empatxats, trencar angines, fregues, massatges amb saliva dejuna, pocions, baus, purgues, olis, estiraments, l’ungüent de la serp, banys d’assiento, olis, cura de matxo...*³⁶

Figura 41. Dones treballant a l’arròs

Font: QUERAL CASANOVA, Rosa. Op. Cit. Pàg

39.

²⁶ QUERAL CASANOVA, Rosa. Op. Cit.

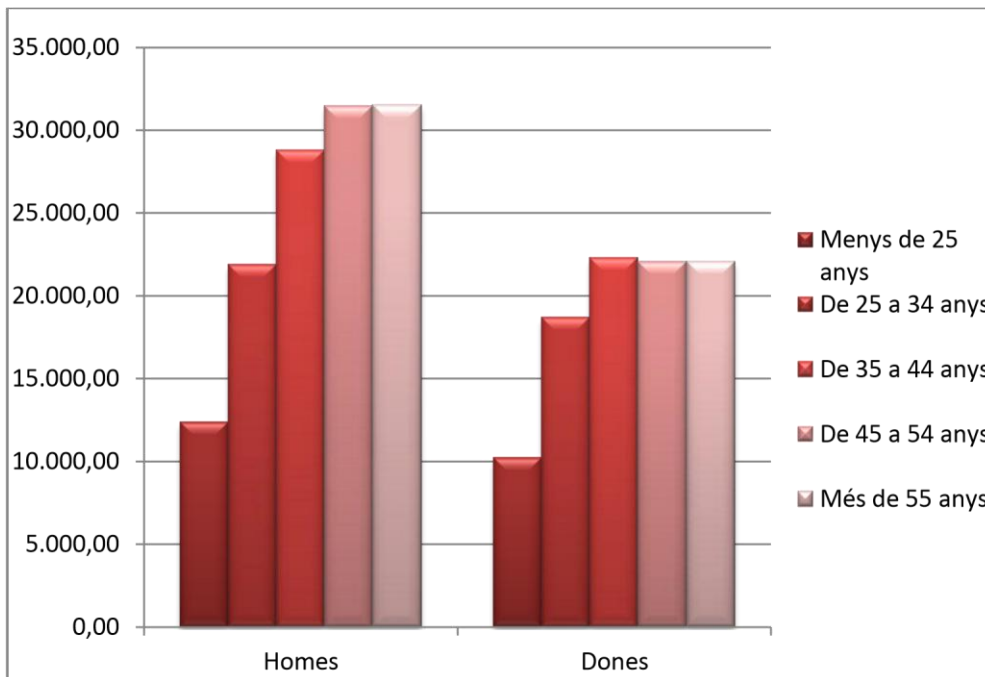
Pàg 92. ³⁶ LÓPEZ ALBIOL, Màrius. Op. Cit.

Pàg 24.

3. DISCRIMINACIÓ LABORAL I SALARIAL PER RAÓ DE SEXE A CATALUNYA

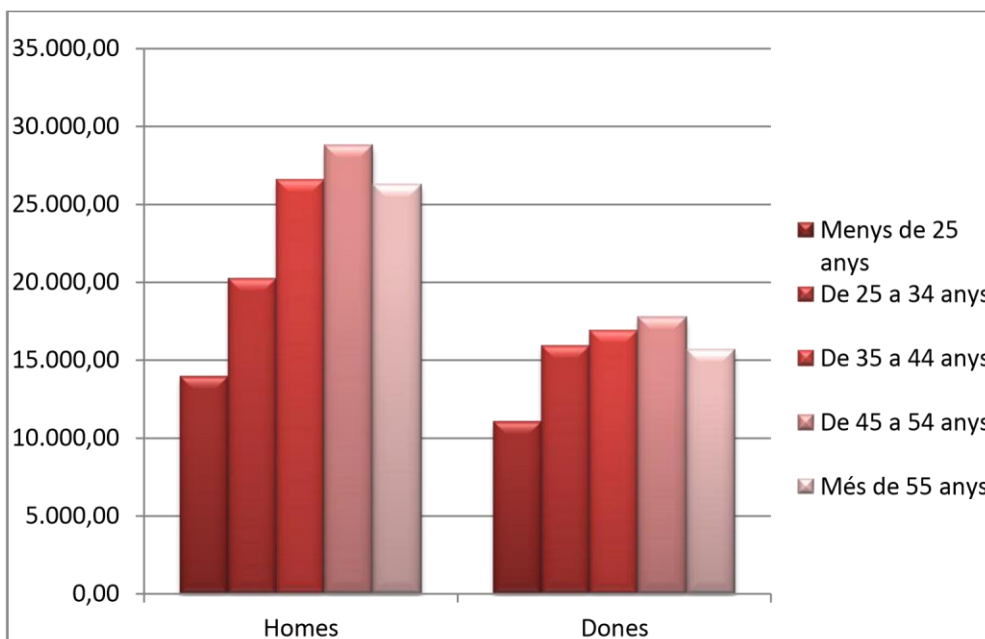
Figura 42. SALARI BRUT ANUAL A CATALUNYA L'ANY 2012

Font:

<http://www.idescat.cat/economia/inec?tc=3&id=5811&lang=es&dt=201200&x=1&y=10>

Figura 43.: SALARI BRUT ANUAL A CATALUNYA L'ANY 2004

Font: <http://www.idescat.cat/economia/inec?tc=3&id=58...>

Un dels meus objectius a l'hora de fer el treball, ha estat demostrar com la dona ha estat infravalorada durant molts segles i amb aquests gràfics puc detallar aquesta informació, ja que a ple segle XXI es pot veure com encara el salari brut anual de la dona és basant inferior al de l'home.

No obstant, la dona ha sigut una figura valenta i enriquidora per a la societat, ja que gràcies a ella s'han pogut complir molt reptes que figures masculines no han pogut superar. D'aquesta manera, la muller ha passat de dependre de l'home i no tenir cap feina més a part de la feina domèstica, a tenir qualsevol treball, així, ha evolucionat moltíssim en aquest camp.

Així, però, podem veure que no tot ha evolucionat. L'any 2004, només feia 4 anys que havíem canviat de segle i es pot observar com el salari brut anual de la dona és bastant inferior a l'home, de fet de 45 a 54 anys l'home arriba a tenir quasi 30.000 de salari brut anual, quan la dona no arriba ni a 20.000. L'any 2012, el salari ha augmentat però el de la muller continua sent inferior a la de l'home, ja que el d'aquest és bastant superior a l'any 2004 superant els 30.000.

4. ENTREVISTES A DONES LOCALS DEL SEGLE PASSAT

Una part del meu treball ha consistit en la realització de quatre entrevistes a dones locals que expliquen les seves experiències diàries en diferents etapes de la seva vida.

Entrevista 1

Nom: Angelín

Cognoms: Vidal Franch

Edat: 68 anys

Professió: mestressa de casa

Població: Jesús i Maria

1. Et preocupava molt la teva imatge física?

No. No em preocupava molt perquè jo al ser jove pot ser no... Si que a vegades pensava: "mare no poder tindre lo tipo d'aquella artista", però no.

2. Quina rutina d'higiene feies servir? En quines ocasions t'arreglaves més?

Me dutxava cada quant, que de dutxes no n'hi havia, però normalment sí. Les aigües eren molt més clares que ara. A l'estiu anaves al canal i et banyaves allí i si era hivern agafaves un "cossi" de plàstic gran, posaves l'aigua calenta i et rentaves allí. Cada dia "allavontes" no mos dutxàvem, pot ser mos dutxàvem tres vegades a la setmana, dos.. depèn.

Mos arreglàvem més los dies de berbenes, de ball i a més anaves a la perruqueria i tot això. També para anar al cine o a veure el futbol del poble.

3. Com era la teva vestimenta dia a dia? Canvia la teva vestimenta en ocasions especials? Com era?

Normalment pantalons no en portàvem, anàvem en faldeta o en vestidet, un jaquetonet o l'abric. Los colors normalment eren alegres, no com les mares. Io recordo com ma mare me va fer un vestidet de color roig de "viella" de manigueta llarga perquè era hivern i a més portava un coll així de "col·legiala" però eren èrtics i te'l ficaves tu perquè així te'l podies llevar per

a rentar lo vestit, també me va fer un vestidet de quadrets com les quartines de cuina i també d'un coloret rosa. La roba solia ser més de cotó que de res.

En festes solies estrenar algun vestidet. Mon padrí de la mili me va portar un tros de roba que era de "naylon" i me va fer un vestit la modista d'aquí, molt bonic. A més, ara los vestits de comunió los aguarden, però abans te'ls tallaven i servien para mudar.

- 4. Com era la relació amb els amics? Quan us reuníeu? Què fèieu?** Molt bona, sempre hi havia molt de companyerisme. Normalment, anàvem a la mar o al cine, però anàvem anàvem sempre venia una mare o dos en natros.

Mos reuníem sobretot en diumenge perquè entre setmana anàvem a cosir de tarde i de matí a l'escola. Después de missa sempre anàvem al de "Conesa" a vore la cartellera del cine a vore quines pel·lícules feien i si eren per a majors d'edat no et deixaven entra. Allavons mos ajuntàvem per a berenar juntes.

Quan mos reuníem parlàvem de xafarderies, com ara.

- 5. En molts llibres apareix que la dona sempre era inferior a l'home, com et senties tu respecte a la societat?**

Normalment sí. Quan te cases sobretot. Però jo no em vaig sentir mai inferior, sempre te feien callar els homes i sempre manaven ells. Ells es consideren superiors a tu, encara que jo no ho vaig viure molt. Recordo que anàvem al ball en los amics, jo parlava i moltes vegades, em deien que callés. Hasta em vaig acostumar i ni parlava.

- 6. Quina era la manera habitual de conquistar entre homes i dones? Com et van conquistar a tu?**

Anaves al ball i un xic que t'agradava te dia de ballar i después d'un rato te preguntava si volies continuar ballant i si li dies que si volia dir que realment t'agradava.

No ho se, no me'n recordo.

- 7. Què s'entenia per la dona ideal?**

Es considerava una dona perfecta perquè no feia lo “gamberro”, no sortia tota sola, estava a casa ajudant a la seva mare, feies lo que et deien los pares...

8. Els pares tractaven diferent als fills de les filles?

Pos jo no ho sé perquè sóc filla única. Mons pares no em van viciar mai, sempre em conformava en lo que tenia.

9. Solien jugar junts els xiquets i les xiquetes als jocs de carrer?

No, no mos barrejàvem mai.

10. L'objectiu d'aquella època era casar-se jove? A quins anys et vas casar?

Hi havia de tot, perquè jo em vaig casar als 24 anys, en canvi hi havia que es casaven als 18 o 20.

11. Quin era el dia a dia de les xiquetes? I el dels xiquets?

Allavontes anàvem a l'arròs i apreníem a plantar i a birbar.

Lo dia a dia d'estudi era aixecar-se a les nou i si arribaves tard et feien fora de classe, hi havia molta educació.

Lo dia a dia a casa era arribar a casa i ajudar a la mare i si explicaves perquè et castigaven a classe apoiaven més als mestres que a natros.

Los dies dels xiquets fa o no fa era igual.

12. De quins anys a quins anys vas anar a l'escola? Dels 5 anys als 14 o 15 anys.

13. Us separaven a classe? Saps per què us separaven? Estudiàveu coses diferents?

Sí. Perquè considero que era l'època de Franco i consideraven que les xiquetes no havien d'estar en los xiquets.

De matí sí. Teníem tots uns llibres que anava tot que es deia “La 3a enciclopèdia” i t'ho feien aprendre tot d'un dia per a l'altre de memòria. De tarda

Què fariem sense elles?

ja no, natros fèiem costura i ells pot ser feien manualitats o més teoria com la de pel matí me penso.

14. Què fèieu al pati? Us ajuntaven?

No mos ajuntàvem, estàvem al mateix pati, però ells a una banda del pati i natros a l'atra. Ells en los seus jocs i natros en los nostres com ara lo joc de la corda. A més estaven los mestres vigilant allí per a que no mos ajuntéssim.

15. A la edat dels 30 o 40 anys, quin era el dia a dia?

Lo dia a dia era fer la faena de casa o anar a comprar o portar els fills a l'escola.

16. A quina edat vas tenir els fills?

Una als 25, el fill als 29 i l'última als 30.

17. Quina era la teva major preocupació?

Arribar a final de mes i que no els passés res als meus fills.

18. Seguies quedant amb les amigues?

Sí, però molt poc. Només per a fer algun sopar o dinar a casa d'alguna amiga. I també a cap d'any o a festes.

19. Hi havia metges en aquella època?

Sí, quan jo em vaig casar ja anava tot en seguro. Però quan jo era petita els metges eren de pago i no sé com mons pares s'ho apanyaven para cuida-rme quan no hi havia diners per a pagar el metge.

20. Saps algun remei curatiu? Qui te'l va ensenyar?

No en sé cap, l'únic que jo sempre estava malalta i veia a ma mare com feia "mançanilla" en unes plantes o unes rames que bullien a l'aigua que t'ajudaven a depurar.

21. Anàveu molt a l'Església?

Tots els diumenges, ja que t'obligaven a classe i si no anaves et posaven falta a l'assignatura de la Religió.

22. Fèieu algo relacionat amb la religió a casa?

Sí, resàvem totes les nits abans de gitar-nos a dormir.

23. Hi havia algú que no es bategés ni fes la confirmació? Com hagués vist la societat a aquesta persona?

No, que jo sàpiga tots els meus amics estaven bategats.

L'hagués criticat segur.

24. Què trobes més a faltar d'abans?

L'ambient entre els amics, quan quedàvem i lo que xalàvem la nostra colla d'amics. Xalàvem en qualsevol cosa.

25. Què creus que ha anat cap a millor?

Ha evolucionat molt tot, abans hi havia quatre cases. Però ara s'han arreglat molt les carreteres. I també sobretot la medicina, tot.

Què fariem sense elles?

Nom: Luzdivina

Cognoms: Blanch Queral

Entrevista 2

Edat: 71 anys

Professió: mestressa de casa

Població: La Cava

1. Et preocupava molt la teva imatge física?

Sí, bastant.

2. Quina rutina d'higiene feies servir? En quines ocasions t'arreglaves més?

No teníem dutxa "allavons" i me rentava en una "palancana" d'aigua.

D'estiu me dutxava més al canalet però d'hivern una vegada a la setmana.

M'arreglava més per Sant Joan, per festes d'agost o festes senyalades.

3. Com era la teva vestimenta dia a dia? Canvia la teva vestimenta en ocasions especials? Com era?

Per Sant Joan estrenava un vestit, per Tot Sants algun abric però els vestidets molt justets.

Canviava la vestimenta quan m'arreglava però no molt. I abans solia ser la roba tota blanca.

4. Com era la relació amb els amics? Quan us reuníeu? Què fèieu? Molt bona. Mos reuníem molt poc, normalment de tarda. I jugàvem a jocs del carrer, parlàvem...

5. En molts llibres apareix que la dona sempre era inferior a l'home, com et senties tu respecte a la societat?

No. Abans els homes tenien la costum de no tractar molt bé la dona, però jo mai em vaig sentir mal tractada pel meu home.

6. Quina era la manera habitual de conquesta un home a una dona?

Com et van conquistar a tu?

Conquistaven al ball i els homes ets preguntaven: “Quin ball me dones?” i depèn si t’agradava te quedaves o no.

Lo meu home me va conquistar de seguida al ball.

7. Què s’entenia per la dona ideal?

Una dona perfecta era una dona que no anava en altres homes, que feia les faenes de casa i tot això.

8. Els pares tractaven diferent als fills de les filles?

No, que jo sàpiga no.

9. Solien jugar junts els xiquets i les xiquetes als jocs de carrer?

Sí.

10. L’objectiu d’aquella època era casar-se jove? A quins anys et vas casar?

Pos sí, mos casàvem bastant joves.

Jo tenia 18 anys quan em vaig casar.

11. Quin era el dia a dia de les xiquetes? I el dels xiquets?

Lo dia a dia era que mos ajuntàvem a jugar a nines i a casa ajudava a ma mare en les feines de casa: fregava, espolsava i coses d’estes.

Lo dia a dia d’estudi era despertar i me’n anava en una “cabassoneta” en lo dinar, passava a buscar a unes xiquetes i anàvem. Lo dia a dia dels xiquets me penso que era diferent al nostre.

12. De quins anys a quins anys vas anar a l’escola?

Dels 3 anys als 11 anys.

13. Us separaven a classe? Saps per què us separaven? Estudiàveu coses diferents?

Sí, però jo anava a fer compatibilitat i me barrejaven en xiquets. De matí estudiàvem lo mateix però de tarda no, les xiquetes bordàvem i los xiquets una altra cosa.

14. Què fèieu al pati? Us ajuntaven?

No fèiem pati.

15. A la edat dels 30 o 40 anys, quin era el dia a dia?

Un munt de treball feia, quan era temps de birbar anava a birbar, quan era temps de solejar l'arròs anava a solejar l'arròs, etc. Ho feia tot.

Lo dia a dia a casa era cuidar dels fills, portar-los a classe i jo me'n anava a birbar i quan tornava me'ls trobava assentats a l'escaleta de casa esperant-me.

16. A quina edat vas tenir els fills?

Un als 21 i a l'altre als 23.

17. Quina era la teva major preocupació?

Me preocupava que no se li acabés la feina al meu marit i arribar a final de mes.

18. Seguies quedant amb les amigues?

No.

19. Hi havia metges en aquella època?

Sí, igual que ara.

20. Saps algun remei curatiu? Qui te'l va ensenyar?

Sí, quan te surt un gra te ficaves arròs bullit en un drap i desapareixia.

M'ho va ensenyar ma mare.

Què faríem sense elles?

21. Anaves molt a l'Església?

No, ma mare no em deixava anar perquè teníem massa feina.

22. Fèieu alguna cosa relacionada amb la religió a casa?

No.

23. Hi havia algú que no es batejés ni fes la confirmació? Com hagués vist la societat a aquesta persona?

No ho sé, tots els que coneixia estaven batejats.

24. Què trobes més a faltar d'abans?

Lo respecte, abans no responíem una paraula, i ara els joves ho fan molt.

25. Què creus que ha anat a millor?

Que ara els joves poden estudiar el que volen, si es pot.

Entrevista 3

Nom: Alfonsina

Cognoms: Roig Rius

Edat: 76 anys

Professió: mestressa de casa

Població: Jesús i Maria

1. Et preocupava molt la teva imatge física?

No.

2. Quina rutina d'higiene feies servir? En quines ocasions t'arreglaves més?

Agafàvem un ribell d'aigua i mos posàvem al mig de la cuina i ma mare me rentava. Mos dutxàvem pot ser cada 18 dies.

Mos compràvem un vestit a Sant Joan i fins l'altre Sant Joan no en teníem cap mes. I d'hivern mos posàvem una jaqueta si ens la podíem posar.

3. Com era la teva vestimenta dia a dia? Canvia la teva vestimenta en ocasions especials? Com era?

Me vestia com podia. Utilitzàvem mol tlos "*mancals en volant*" i mos fèiem una falda o una bruseta.

No canviava gens. No teníem diners i ho reutilitzàvem tot.

4. Com era la relació amb els amics? Quan us reuníeu? Què fèieu?

D'amics ne tenia però als 12 anys ja em vaig posar a festejar en lo meu home i tenia poca relació amb ells.

Mos solíem reunir en festes de Sant Roc, a Pasqua, en festes senyalades i quan mos reuníem mos partíem la cervesa i la graciosa en tota la pobresa del món.

5. En molts llibres apareix que la dona sempre era inferior a l'home, com et senties tu respecte a la societat?

No, no me vaig posar a festejar molt joveneta i l'home mai me va faltar al respecte en res.

6. Quina era la manera habitual de conquistar un home a una dona? Com et van conquistar a tu?

Al ball “s’arramblaven” los homes i tu triaves si t’agradava o no.

A mi lo meu home me va enamorar quan un dia que se’n anava al Perelló, va beure vi i baixant del Perelló en una colla d’amics va i els diu esta nit he de parlar en la xica que m’agrada i aquella nit me va parlar a mi. I jo com ja m’agradava que era molt guapo, li vaig di que sí de seguida.

7. Què s’entenia per la dona ideal?

Una dona que no hagi festejat molt, treballadora... Si una dona festejava en un i este se la deixava esta xica quedava mal vista i tardava anys a festejar.

8. Els pares tractaven diferent als fills de les filles?

No, a mi me van tractar molt bé mons pares.

9. Solien jugar junts els xiquets i les xiquetes als jocs de carrer?

No. Només mos barrejàvem quan havíem de prendre la primera comunió. Mos separaven sempre.

10. L’objectiu d’aquella època era casar-se jove? A quins anys et vas casar?

Tots se casaven entre los 20 i 30. Jo me vaig casar als 21.

11. Quin era el dia a dia de les xiquetes? I el dels xiquets?

Jo a casa treballava ajudant a ma mare, quan me despertava ma mare ja em deia ves a comprar i ves a fer allò o ves a fer això... I de tarde pos a part d’anar a estudi també.

Lo dia a dia a estudi era llevar-nos a les 9 fins les 12 i mitjà i después de tarda de les 3 “fins les 5.

Fa o no fa lo dia dels xiquets era igual que lo nostre.

12. De quins anys a quins anys vas anar a l'escola? Vaig anar dels 4 o 5 anys als 10 anys.

13. Us separaven a classe? Saps perquè us separaven? Estudiàveu coses diferents?

A un estudi anaven los xiquets i a l'atre les xiquetes. Jo trobo que mos separaven perquè abans se mirava molt la vianda i érem diferents.

De matí sí, en l'enciclopèdia. Natros de tarda cosíem i ells estudiaven igual com al mati.

14. Què fèieu al pati? Us ajuntaven?

Al pati jugàvem al *tello* i altres jocs. Los xiquets jugaven a pilota... Però mai junts, sempre separats. I si mos "arramblàvem" a un xiquet, ells mos maldaven i mos castigaven los mestres.

15. A l'edat dels 30 o 40 anys, quin era el dia a dia?

M'aixecava de matí, munyia la vaca i me n'anava a plantar 8 hores, tornava en bici i me n'anava a segar herba al meu hort per a la vaca. També portàvem una terra d'arròs i anàvem a treballar entre setmana.

No tenia temps per als meus fills i ma mare me'ls feia compte.

16. A quina edat vas tenir els fills?

Un als 22 i a l'altre als 31.

17. Quina era la teva major preocupació?

La preocupació era tota, perquè no teníem diners i només teníem temps per a treballar i guanyar alguns diners per alimentar als fills.

18. Seguies quedant amb les amigues?

Sí, però només a festes d'Agost, a Pasqua...

19. Hi havia metges en aquella època?

Què faríem sense elles?

Sí, aquí teníem un metge i cada mes li pagàvem.

20. Saps algun remei curatiu? Qui te'l va ensenyar?

Bueno, si teníem angines ma mare mos posava “*angüent de velladona*” i me les curava.

21. Anaves molt a l'Església?

Jo sí, moltíssim. De xicoteta sempre estava allí i ara continuo anant.

22. Fèieu algo relacionat amb la religió a casa?

Sí, quan venia Tot Sants la meva mare no mos deixava menjar una castanya si no diem los Rosaris.

23. Hi havia algú que no es bategés ni fes la confirmació? Com hagués vist la societat a aquesta persona?

No. “Allavontes” mos confirmàvem, mos batejàvem.. Tots.

Si hagués algú que no, quina cosa més fea! Molt feo.

24. Què trobes més a faltar d'abans?

Abans vivíem millor, ahorràvem i ara ho volem tot i ne tenim un fart para passar.

25. Què creus que ha anat cap a millor?

La Seguretat Social.

Entrevista 4

Nom: Anita

Cognoms: Sabaté Cabré

Edat: 80 anys

Professió: mestressa de casa

Població: Jesús i Maria

1. Et preocupava molt la teva imatge física?

Sí, bastant perquè era molt presumida.

2. Quina rutina d'higiene feies servir? En quines ocasions t'arreglaves més?

Mos dutxàvem en una arruixadora. A l'estiu si feia més calor pos més vegades, però molt poques vegades.

M'arreglava més en diumenges, festes de Sant Roc, a Nadal... Me comprava un vestit i unes sabates a festes de Sant Roc i si podia algo a Nadal.

3. Com era la teva vestimenta dia a dia? Canvia la teva vestimenta en ocasions especials? Com era?

Ma mare me va comprar un vestit roig granate i també una bruseta blanca. I això ho vaig portar molts anys...

No, casi sempre era el mateix.

4. Com era la relació amb els amics? Quan us reuníeu? Què fèieu?

No tenia molta relació en los meus amics.

Mos reuníem només para treballar.

5. En molts llibres apareix que la dona sempre era inferior a l'home, com et senties tu respecte a la societat?

No, jo no m'he deixat mai xafar per ningú.

6. Quina era la manera habitual de conquistar un home a una dona?

Com et van conquistar a tu?

Què fariem sense elles?

Al ball te deien de ballar i si t'agradava te quedaves amb ell ballant. A mi me va conquistar perquè tenia molts de diners jajajaja; no, va ser perquè era molt bon noi.

7. Què s'entenia per la dona ideal?

Que fos treballadora, que no fos llépola i s'ho mengés tot i tingués la casa ben arreglada.

8. Els pares tractaven diferent als fills de les filles?

No, encara que tots els pares encara ara tenen un fill que els llama més que els altres. Ma mare per exemple, sempre li va fer més goig mon germà.

9. Solien jugar junts els xiquets i les xiquetes als jocs de carrer?

Sí, encara que a Missa no.

10. L'objectiu d'aquella època era casar-se jove? A quins anys et vas casar?

Sí, casi sí. Jo em vaig casar als 17, massa jove.

11. Quin era el dia a dia de les xiquetes? I el dels xiquets?

Jo feia la feina de casa que la meva mare em manava.

I el dia a dia de l'escola normal, jo era molt intel·ligent. Però no sabia res de lletra, després de casada el meu home me'n va ensenyar. No sabia ni escriure, ni llegir.

Més o menys era igual lo dels xiquets.

12. Fins quan vas anar a l'escola?

Dels 7 o 8 anys als 11 anys.

13. Us separaven a classe? Saps perquè us separaven? Estudiàveu coses diferents?

Què fariem sense elles?

Sí, uns a un costat i natros a l'atre. Abans tot era pecat i només de mirarlos ja era pecat, tenies la temor al cos. A més, la mestra era mestra de les xiques i lo mestre era mestre dels xics.

De matí no, de tarda natros estudiàvem costura i los xics religió.

14. Què fèieu al pati? Us ajuntaven?

No hi havia pati. Però sempre les xiquetes separades dels xiquets.

15. A l'edat dels 30 o 40 anys, quin era el dia a dia?

Sempre tenia feina a casa, los fills, emblanquinar, rentar cadires... Era continu, no parar mai de fer feina a casa.

16. A quina edat vas tenir els fills?

El primer als 18, i l'altre als 24.

17. Quina era la teva major preocupació?

Els fills, sempre.

18. Seguies quedant amb les amigues?

Sí, això sí.

19. Hi havia metges en aquella època?

Sí, te feies soci i pagaves cada mes.

20. Saps algun remei curatiu? Qui te'l va ensenyar?

Sí, la "María Lluïsa" que és per al mal estómac, la bulls i depures. També la mançanilla per a curar-te. Me'ls van ensenyar mons pares.

21. Anàveu molt a l'Església?

Tots els diumenges del món.

22. Fèieu alguna cosa relacionada amb la religió a casa?

Què fariem sense elles?

No.

23. Hi havia algú que no es bategés ni fes la confirmació? Com hagués vist la societat a aquesta persona?

Abans tots. Ara si que no.

L'haguessin criticat, i qui no es batejava, no es casava.

24. Què trobes més a faltar d'abans?

Que els joves eren molt més educats, respectaven molt i tenien modes.

25. Què creus que ha anat cap a millor?

Les dones se saben cuidar, guapetes totes.

5. ENTREVISTES A DONES LOCALS DEL SEGLE XX INVOLUCRADES AL MÓN LABORAL

Després de fer les quatre entrevistes a les dones locals per saber com vivien fa un segle, vaig pensar de fer entrevistes a algunes dones que en aquella època estaven dintre del món laboral, ja que en aquell temps era molt difícil tenir alguna feina rellevant sent dona.

Entrevista 5

Nom: Imma

Cognoms: Juan Franch

Edat: 50 anys

Professió: Tècnica de gestió a
l'Administració

Població: Deltebre

1- De petita a què et volies dedicar?

De petita, quan jo pensava què volia fer, sempre pensava en alguna cosa vinculada amb l'esport.

2- Has estudiat algun grau?

Bueno jo vaig estudiar magisteri, professora d'EGB.

3- Quants anys has exercit?

De mestra, de fet, no vaig exercir mai perquè quan jo vaig acabar d'estudiar al principi sempre tens un període de dos o tres anys que no tens feina i durant estos dos o tres anys em vaig dedicar a fer de tot: feia cursos de català per als adults, feia repàs als nens, feia cursets puntuals de formació a nens que tenien algun examen... Bueno em dedicava una mica al que sortia. Però entre mig va sortir una plaça a l'Ajuntament de Deltebre que era per a portar el Centre d'Informació del Parc Natural que s'havia creat feia molt poc temps i llavors vaig començar a treballar a l'Ajuntament, estava de 5 a 7h a la biblioteca del CEIP Sant Miquel, unes hores estava al Centre d'Informació del parc i un altre rato estava de secretaria al patronat de turisme de l'Ajuntament de Deltebre.

4- De petita, a l'escola, ja et parlaven de la política o t'ha interessat a mesura que t'has anat fent gran ?

No, a l'escola pràcticament de política no parlaven. Jo em vaig interessar per la política d'una manera indirecta, perquè era una persona que m'agradava molt contribuir en lo que eren les entitats del poble i ja quan tenia 13,14 o 15 anys pos en totes les Associacions culturals, pos jo col·laborava en totes. M'agradava molt participar en lo que era la vida social i cultural del poble. A partir d'aquí poc a poc vaig estudiar, em vaig fer gran i va arribar un moment que va haver un cap de llista de l'Ajuntament a l'any 1991 que em va vindre a buscar per a formar part d'unes llistes a l'Ajuntament, i poder-me incorporar com a regidora a l'Ajuntament de Deltebre. Bé, en aquell moment jo tenia pràcticament 25 o 26 anys i vaig dir que sí perquè precisament com m'havia agradat molt participar en tota la vida cultural i social del poble, vaig dir que sí perquè trobava que si estaves a l'Ajuntament com a regidora podies encara tenir un instrument polític per poder fer més coses i per poder treballar per al poble.

5- Què et va portar a canviar de professió? Per què vas decidir formar part d'un partit polític?

De fet va ser una mica la circumstància de la vida que és una mica el que et contava abans. Jo vaig estudiar de mestra però després em va sortir primer aquesta feina al Parc i no vaig treballar de mestra, però el que sí que vaig fer sempre va ser que mai, mai, mai vaig deixar la meva professió, és a dir, compaginava la meva professió al Parc en la meva professió política. Per tant, el que vaig fer sempre va ser procurar tenir sempre una "pota" vinculada a la meva feina i la resta a la política. Això requereix molt més esforç personal perquè el temps que tu has de dedicar a la política i a la professió et requereix molt d'esforç i molt més temps de la teva vida privada perquè pràcticament vols que les dos coses estiguin al control. Però sempre ho he tingut clar que la política és un temps concret però que després tu has de tornar a la professió i per tant, sempre he volgut compaginar una cosa amb l'altra.

Vaig decidir formar part d'un partit polític perquè en aquell moment, quan vaig entrar de regidora, jo vaig entrar com a independent perquè no tenia clara la meua ideologia, no coneixia molt bé la dinàmica de cada partit...

6- En quin partit polític has estat al cap davant? Quants anys ?

En Convergència i Unió. De fet encara hi estic, tinc la responsabilitat de ser la presidenta de la Federació de Convergència de les Terres de l'Ebre, i jo vaig entrar a l'any 1994, però en aquests últims 10 anys possiblement hagin estat els que he tingut més responsabilitat per re ampliar l'estructura del partit polític perquè inclús vaig estar i estic a l'executiva del partit a nivell de tota Catalunya i d'alguna manera ara estic molt posada en el partit polític.

7- Dintre del partit, quina feina duies a terme?

Al principi només era una militant però després, quan d'alguna manera vaig agafar responsabilitats a nivell municipal, també vaig començar a agafar responsabilitats a nivell polític. I vaig passar a ser presidenta del grup local de CIU, després vaig passar a ser membre del Comitè Comarcal del Baix Ebre, després vaig passar a ser membre de la Federació de CIU a les Terres de l'Ebre i ara en aquests moments sóc la Presidenta del partit de CIU a totes les Terres de l'Ebre. Per tant, és una evolució que a poc a poc he anat coneixent-la des de baix i he anat una mica introduint-me dins al partit i a la dinàmica d'aquest d'una manera més directa.

8- Quants anys has sigut alcaldessa ?

Durant 8 anys.

9- Quan vas començar a introduir-te a la política, hi havia dones treballant en aquest àmbit?

Pràcticament quan jo vaig entrar a l'any 91 hi havia molt poquetes dones a la política. Pràcticament a vegades jo era com un "bitxo raro" perquè de regidores n'hi havia molt poques i d'Alcaldesses no n'hi havia cap. I per tant, quan jo vaig ser a l'any 2001 Alcaldessa, hi havia molt poques Alcaldesses encara. Poc a

poc, això ha anat fent una evolució important perquè cada vegada s'han anat incorporant més dones a la política, però quan jo vaig començar pràcticament érem una mica "bitxos raras" les dones. Per tant, jo sí que puc dir que he vist una evolució de com a dona, que a poc a poc a la política s'han anat incorporant dones, però que això ha sigut en els últims 20 anys.

10- T'agradava l'ambient de treball?

Sí, m'agrada molt perquè és un ambient de treball en comú, de treball en equip i per tant, és molt més creatiu, molt més participatiu... I això d'alguna manera et dona noves idees de projecte, de maneres de fer...

11- T'has trobat en alguna dificultat per ser dona?

Bé, més que dificultat per ser dona, possiblement hi ha una cosa que si he notat i és que la política durant molt de temps va ser una feina més d'homes. I els homes tenen una forma de fer, una estructura de funcionament, una estructura mental que de vegades quan entra una dona pos la dona te que anar una mica adaptant-se a aquesta estructura, i d'anar canviant coses però li costa molt perquè precisament tot el conjunt del que pren les decisions, més aviat són dones i les formes de fer i la manera de fer és més masculina que femenina i per tant, en això si que moltes vegades et trobaves que feies les coses d'una manera determinada i la resta de gent la veia diferent perquè la majoria de vegades era un tema de veure la part més masculina o més femenina un problema. L'home és més racional, és directe, no és tant reflexiu... I jo per exemple, en aquest tema em vaig haver d'anar adaptant a les formes d'ells, perquè la meva forma de fer i aquesta part més femenina costava més d'introduir. No perquè un no volgués sinó perquè el dia a dia, ells tractaven el problema d'una manera i jo potser plantejava allò de forma diferent. Però en totes les àrees que portava si que tenia la llibertat de fer les coses. Però mai vaig tenir a algú que em digués el que havia o no havia de fer. Per això, no vaig tenir mai cap problema de que no m'haguessin respectat, al contrari, el fet de ser una dona moltes vegades em portaven aquí dalt a la mà i em feien sentir molt còmoda.

12- Creus que ha canviat la forma de treball fa un segle a ara?

Completament. Si ens remuntem a fa un segle les dones en aquell moment no tenien cap tipus de dret ni personal, ni laboral, ni professional... La dona era simplement un pur instrument familiar i la incorporació de la dona al món del treball o al món de lo que era la vida social, política i cultural era pràcticament nul·la. Per això, jo sempre he dit que hi ha hagut dones molt valentes que tot això durant la història ho han anat canviant i no els ha sigut gens fàcil. Per tant, en cent anys ha canviat radicalment el que és el món de la dona.

13- Com totes les coses tenen la part positiva i la part negativa. Has rebut mai crítiques constructives per ser una dona política ? Crítiques constructives sempre en reps, en reps constructives i en reps destructives per ser precisament política. Perquè per formar part de la política molta gent no et veu pel que ets sinó pel que tu pots suposar que ets i que moltes vegades t'han d'eliminar del mapa polític precisament perquè no tinguis responsabilitats. Però "bueno", per ser dona, no m'he trobat mai amb algun tipus de censura. El que si que et puc dir és que ha hagut unes crítiques constructives en el sentit de que la forma de fer i la manera de fer per ser una dona, moltes vegades no s'ha entès. Un exemple molt clar: tot el que va ser la guerra que va haver entre Deltebre i La Cava, quan jo vaig entrar per primera vegada com a Alcaldessa i vaig decidir pactar amb el Partit Socialista que representava al sector de La Cava. En aquell moment això va ser una revolució que molta gent no va entendre que com podia ser que jo pactés amb "l'enemic" històric i això molta gent no ho va entendre i vaig rebre moltíssimes crítiques i ho van agafar com a un sentit de feblesa i debilitat de dona. I jo ho vaig fer precisament perquè creia que era el moment que aquest poble havia de fer un pas endavant i aquesta part històrica s'havia de trencar, i la manera de trencar-se, era pactant amb "l'enemic" i començar a treballar d'una manera diferent.

14- Com era la relació al treball entre homes i dones?

Jo penso que cada vegada que s'han anat incorporant més dones a la feina, les relacions s'han equilibrat i jo penso que en això s'ha evolucionat molt.

15- Creus que la teva progressió a la feina hagués estat diferent sent un home?

Pos no ho sé ja ja ja. Possiblement hagués anat més ràpida del que vaig anar. El fet de ser dona també em va donar la possibilitat de cobrir alguns espais que necessitaven dones per cobrir i pel fet que estigués jo en aquell moment, tenia més facilitat que si hagués sigut un home no ho hagués pogut tenir. Pot ser no m'hagués dedicat a la política si hagués sigut un home ja ja ja.

16- Actualment quina professió estàs exercint?

Actualment estic políticament com a presidenta de Convergència de les Terres de l'Ebre i professionalment estic com a assessora del Govern en aquest cas de presidència en temes ambientals i territorials de les Terres de l'Ebre. Per tant, també continuo fent la meva feina al parc.

17- Com està sent l'experiència de ser una de les poques dones, que anys enrere, va formar part del món laboral?

Per a mi l'experiència ha sigut molt enriquidora perquè en aquests 25 anys he viscut una evolució bastant important i el fet que tu hagi format part d'aquesta evolució i que t'hagi anat adaptant i que ara vegis que en un moment determinat tu et vas adaptar a una circumstància que hi havia molts més homes i ara estàs adaptada a una circumstància que hi ha moltes més dones i això per a mi ha sigut un procés molt enriquidor. I penso, que poc o molt, alguna cosa he hagut d'aportar perquè pots demostrar que tu com a dona demostres que altres dones també poden fer el mateix que tu i que puguis ser un exemple per a les dones i "engrescar-les" per a incorporar-se al món laboral i professional.

18- Com valores aquesta etapa professional de la teva vida?

Esta etapa professional és “super” enriquidora. És una època molt complicada i molt complexa perquè hi ha uns canvis socials, polítics, culturals, econòmics... i que tot aquest món que estem ara en aquests canvis tant “tremendos” fa que tu també t’hagis d’adaptar a les noves circumstàncies del moment i has de fer un esforç personal per anar realment adaptant a això. Aquests canvis t’estan obligant a que tu també t’has de re situar i també has de fer un esforç per millor, per adaptar-te, per buscar noves fórmules, noves formes de fer...Perquè la situació és molt complicada i no és gens fàcil, però al mateix temps per punt de vista professional t’enriqueix molt perquè estàs molt viu i veus que encara pots aportar coses a la societat.

19- Com a totes les feines, sempre et passen anècdotes. Em pots explicar alguna ?

Més que una anècdota, va ser una cosa que em va marcar una mica: Jo recordo que quan a l’any 94, que jo feia molt poc temps que estava a la política, al cap de 3 anys, buscaven una persona que havia de ser la presidenta del Parc Natural del Delta i el que llavors estava de director general, un dia ve a parlar en mi i em diu “Escolta’m Imma, he pensat en tu per poder ser presidenta del Parc” i jo li vaig dir que no perquè considerava que no estava preparada, que era molt complicat, que per mi tot aquest món de pescadors, agricultors, ecologistes... Deia que hi havia una barreja de gent que per a gestionar tot això, això és molt complicat i no em veia preparada per a poder realment fer aquesta feina, i li vaig dir que no em veia preparada i que no tenia confiança en mi mateixa per poder portar tot això. I ell em va contestar: “Mira, precisament pel fet de que m’has dit que no, encara tinc més decisió perquè siguis tu. Perquè si m’haguessis dit que sí ràpidament possiblement hagués pensat que per ego, per protagonisme... I ara tu has analitzat més els contres que les parts positives. I per tant, com tu has sigut molt responsable i molt conscient de que no volies algo que et donés protagonisme polític i això ho has renunciat simplement per la prudència de no veure’t capaç, és el que a mi em dóna mostres de que tu realment podràs ser una bona presidenta.” I a partir d’allí, em va fer reflexionar i vaig dir “Bueno, possiblement tinguis raó.” I vaig acceptar.

Què fariem sense elles?

Bé és una anècdota que no és divertida però si que és una d'aquelles coses que et marquen a la vida.

Entrevista 6

Nom: Mª Dolores

Cognoms: Ortiga Ferrer

Edat: 83 anys

Professió: llevadora i infermera

Població: Deltebre (La Cava)

- 1. Des de petita, com et va interessar la professió de llevadora?** Perquè mon pare tenia una germana que era llevadora i a mon pare li feia il·lusió que alguna de les seves filles fos llevadora i la meva mare tenia un cosí germà a Saragossa que era practicant i va venir un dia i van treure la conversa d'això i el cosí va dir "Que vingui a Saragossa en mi! lo tinc un fill que estudia medicina i pots vindre en natros" I així va ser, vaig estar dos anys allà estudiant com a llevadora i com a infermera. També vaig fer pràctiques allà a l'escola de Saragossa.
- 2. A l'escola com us ensenyaven la reproducció d'un fetus?, ja que en aquell moment això era un tema tabú, no?**
No, no ens van explicar mai res. Jo vaig començar a estudiar la carrera sense saber res del tema, ni "ma mare" em va parlar mai d'això! Vaig anar a la carrera "*in albis*" de tot Jajajaja.
- 3. Per l'edat que tens, vas haver de viure la guerra. Et va perjudicar en la forma de poder estudiar aquesta professió?**
No, jo era molt joveneta i encara no havia pensat en estudiar carrera.
- 4. Venies d'una família acomodada o per contra també hi havien dificultats econòmiques com a tot arreu?**
No fill meu, treballadors i ben treballadors! "Ma mare" era modista i estava moltíssimes nits sense dormir perquè tenia molta feina i també tenia xiques aprenent a cosir. Va ser una modista molt bona.

5. Ha estat un treball que ha vingut per ascendència familiar o per interès propi?

Primer per interès de mons pares per a que ho fes, però després va ser una professió que em va agradar molt i ho vaig fer molt a gust.

6. Quants anys has exercit?

Mare, Jajaja pos fins avui perquè fins ara poso injeccions a alguna gent. De parts no, perquè la gent ara està acostumada a anar a la clínica. Als 21 any vaig practicar el primer part jo i sempre em guardava el “resguardo” que es feia a cada part per a apuntar el nom de lallevadora, i així contava quants parts feia.

7. Aquesta feina suposo que ha estat una professió molt gratificant perquè has donat moltes alegries a famílies. Per això, em podries dir a quantes famílies has acontentat?

Pos a quasi tot lo poble, perquè mai m’he negat a ajudar sigui que m’han pagat o no m’han pagat perquè hi havia una crisi espectacular.

8. Com era la forma de treball en aquella època?

No teníem hores ni teníem res. A qualsevol hora me cridaven per a donar injeccions i també em venien els homes a buscar a qualsevol hora perquè la seva dona estava de part.

9. Tenies algun o alguna ajudant?

No fill meu no, de cap de les maneres. Cap ajudant! Només la bicicleta jajajaja.

10. Com es presentaven els moments abans d’assistir a un part? És a dir, com es sentia vostè i com la rebien dintre de l’entorn familiar.

Molt bé, les famílies me rebien molt bé i sempre m’he sentit arropada. I tampoc em van donar mai la culpa si es moria el nadó. M’he sentit sempre estimada i arropada de la gent. Aquí a casa mai comprava una patata ni cols, la gent sempre em donava de tot i avui dia també em sento estimada.

11. Com a llevadora, quines feines feies a part d'assistir a un part?

Injeccions, em venien a buscar de l'Aliança o de Tortosa per fer extraccions de sang. Aquí a casa sempre tenia molta gent esperant per a la visita.

12. Quan vas començar a treballar, hi havia dones al poble que exercien la mateixa feina?

Sí, Mª Cinta, que va venir abans que jo, però jo era del poble i ella del Perelló.

13. El salari estava ben remunerat?

No, però que havies de fer si no hi havia diners "allavons"? Moltes coses no he cobrat. I tenia un bloc de folis on apuntava lo que la gent em devia i has de pensar que ho esgarrava per a que el meu home no ho veiés
Jajaja.

Fins i tot, va haver una dona que li vaig fer un part i no me'l va pagar, li faig el segon i tampoc me'l paga i em torna a busca per al tercer part i li vaig dir "fill meu això ia seria anar per a tonta" i va venir son pare de la dona per a dir-me que per favor anés i finalment me va pagar els tres parts.

14. Per curiositat, als seus fills qui els va assistir? Quants fills tens?

En tinc dos: el primer el vaig tenir a casa, i em va assistir una que es deia Maria. I venia cada setmana un ginecòleg a visitar-me i em va preguntar "Què faràs? El tindràs a casa o pujaràs a la clínica?" Pos lo tindrè a casa li vaig dir, i el ginecòleg em va recolzar sempre en tot i em va dir que si passés qualsevol cosa ell vindria. I el segon, jo tinc la matriu malament, i el meu home no en volia més però jo sí. I el metge me va dir que sí, però que em costaria aguantar-lo però que ho intentés. Vaig anar a Barcelona i em va visitar un metge que em va dir que tenia la matriu malament i que potser no em quedaria ni embarassada, però no va ser així. Em va costar molt aguantar-lo i sempre estava fent repòs i quan va ser hora de tindre 'l vaig comentar al metge on hauria de tindre 'l i em va dir "esta vegada si que no, esta vegada "puges" a la clínica" i el vaig tindre bé.

15. Et sents satisfeta del treball que has estat exercint durant tots aquests anys?

Moltíssim fill meu, no m'ho crec tampoc que l'hagi fet.

16. Com ha sigut l'experiència de ser una de les poques dones que va formar part del món laboral?

No vaig pensar en que era una de les poques dones que treballava en aquell temps, però l'experiència boníssima.

17. Has rebut o vas rebre mai crítiques per ser una dona "llevadora"? Que jo sàpiga no.

18. Com valeres aquesta etapa professional de la teva vida?

Molt positiva, estic molt contenta del treball que he fet i em sento molt estimada per la gent.

19. Com a totes les feines, sempre et passen anècdotes. Em pots explicar alguna ?

Una vegada vaig anar al part d'una dona i em va vindre a buscar un home per a un altre part i me'n va tocar anar a l'altre mentre que me vaig deixar a la primera "a meitat" perquè em faltava arreglar-li el nadó i arreglar-la a ella. I me'n recordo que este dia plovia i portava unes botes d'aigua fins als genolls i un dels passos que pego se'm queda la cama clavada al fang i l'altre peu fora, i al final vaig poder sortir i anar a fer a una i a acabar a l'altra. Calamitats!
Jajajaja

Entrevista 7

Nom: Lola

Cognoms: López Céspedes

Edat: 89 anys

Professió: (antigament) Vestir als difunts a l'OCASO

Població: Deltebre

1. Quan erets petita, què volies ser de gran?

No ho sé. No hi vaig pensar mai perquè estàvem mal situats.

2. Quan anaves a l'escola, que interpretàveu per la mort? Et va clamar l'atenció aquest tema?

No nos parlaven mai de la mort a classe, però lo tema me va clamar l'atenció perquè estàvem en època de guerra, encara que no pensàvem mai en la mort, sinó en sobreviure. Però sempre anàvem a reconèixer els cossos morts a veure si eren familiars nostres.

3. Què et va interessar de l'ofici de vestir els morts?

Era molt humanitària i ho vaig agafar amb molt d'interès.

4. On exercies la teva feina? Anaves a casa dels difunts?

Aquí a Deltebre. No és que anava a les cases dels difunts, és que no hi sortia ja ja ja. Em venien a avisar, agafava el cotxe, els vestia, anava a arreglar els papers i ja està.

5. Quants anys vas estar exercint?

45 anys.

6. És una professió que has exercit per interès propi o perquè et provenia d'algun parent familiar?

No, no. Va venir un de família nostra que van posar l'Agència a Tortosa Santa Lucía i van venir aquí a preguntar-me si volia cobrar de Santa Lucía i els vaig

Què fariem sense elles?

dir que no. Però després van vindre els de l'OCASO i com eren d'aquí baix vaig dir que sí.

7. Va treballar per a alguna empresa o vas treballar per responsabilitat pròpia?

No, no. Només per a l'OCASO. 45 anys també, què vols? Què treballi per a un "nuatre" més? Ja ja ja.

8. Com et desplaçaves per exercir-la?

Amb lo meu cotxe, quan vaig començar a treballar ja tenia el cotxe.

9. A casa teva, que opinaven d'aquesta feina? Ja que és molt desagradable.

Pos què han d'opinar? Una feina com una altra. Aquí ho teníem com una cosa com un altra. És com si fosses infermera. Jo a la gent d'aquí els tenia com si fossin tots meus, els tenia molt de "carinyo".

10. La realitzaves per obligació, és a dir, perquè no en tenies una altra o perquè t'agradava?

"Clar", m'agradava molt i hi havia molt de "companyerisme".

11. Haguessis preferit una altra feina?

No, ni vaig pensar-hi.

12. Com va ser el primer dia d'aquest ofici?

No me'n recordo molt, però sé que no se'm va fer dur ni em feia coratge.
Jo sempre m'he sentit com una infermera.

13. Vas tenir alguna dificultat per exercir-la? Què era el més complicat d'aquest ofici?

Sí, alguna dificultat tenia amb depèn de quins clients.

Per a mi no tenia res complicat, perquè anava a l'ajuntament, donava el "parte" i donava el "parte" al forense i ja està. I no trobava res complicat.

14. Com estava vist que una dona fes aquest treball?

Normal, perquè vestir als morts era feina més de dones que d'homes.

15. Amb quina actitud feies la teva feina per a que no t'afectés a nivell emocional?

No m'afectava mai res. Jo arribava allí i "bona nit" i entrava allí i feia el que havia de fer al difunt "iau".

16. Abans de començar a treballar, realitzava alguna oració religiosa?

Sí, això sí. Em senyava cada vegada que tenia que fer al difunt.

17. Tenies algun/a ajudant? Ja que aquest treball en solitari devia ser complicat.

No, ho feia jo "iau".

18. Et vas sentir incòmoda alguna vegada davant la tasca ?

Dels 45 anys, només una vegada em vaig sentir incòmoda amb un fet d'uns clients.

19. Quines feines exercies?

A part de vestir els difunts, em feia càrrec de la documentació.

20. Vas rebre crítiques per ser una dona que atenia morts?

No ho sé, però tampoc m'interessa ja ja ja.

21. El salari estava ben remunerat en aquell temps?

Sí, em pagaven prou bé per l'època que vivia.

22. Com valores aquesta etapa professional de la teva vida?

Jo la valoro molt bé, no he patit mai i la feina m'agradava molt.

23. Com a totes les feines, sempre et passen anècdotes. Em pots explicar alguna ?

Va haver un difunt que es va suïcidar llançant-se del pont d'Amposta al riu i va fer cap a 300 metres de Deltebre i va baixar el jutjat, el capellà i l'alcalde de Camarles per a emportar-se'l. El jutge em mirava i em van dir "aquí baix no ens podem fer càrrec" i vaig preguntar "Però per què?" i diuen "Perquè "pertany" a un altre terme." i vaig dir "Com això?" i el que se'm va ocórrer va ser portar al difunt al terme d'aquí, així ja era terme d'aquí baix. Vaig anar en busca del jutge i vaig dir-li "Aclarim això o no?" i diu "De què?" i li vaig dir "Home, està a aquí miri! Ha baixat!" i allí estava el cotxe i vaig dir-los "Vinga, carregueu-lo i no paréssiu fins a casa!" Ara són coses de riure, però llavors no ho eren no.

Entrevista 8

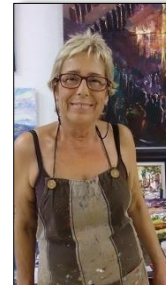
Nom: Teresa

Cognoms: Navarro Ruiz

Edat: 54 anys

Professió: artista

Població: Deltebre

1. De petita, a l'escola, com us ensenyaven la pintura?

Ens ensenyaven lo bàsic, el que passa és que a mi sempre em posaven un 10 ja ja ja. Es que m'encantava i de fet, també, els feia sempre dibuixos als amics i a les amigues. Fèiem moltes coses al natural, és a dir, ens posaven fruita o objectes davant i sempre dibuixant al natural, sense copiar res.

2. Sempre has tingut interès sobre ella?

Sempre, des de molt menudeta.

3. Durant els primers anys que començaves a pintar, en què t'inspiraves?

En coses de casa. Quan tenia 11 anys, mon germà tocava a una "banda" de música i m'inspiraven molt els que tocaven a la banda i dibuixar els instruments i a ells tocant.

4. Què t'agradava pintar més?

Més? És que m'agrada pintar de tot, toco tots els temes.

5. Abans, amb l'economia baixa que hi havia, en quins instruments pintaves?

'Gràcies a Déu' mai m'ha faltat res. Abans compraria les eines que no el pa per a menjar ja ja ja

6. Has estudiat alguna cosa relacionada amb la pintura?

No. Bueno, fa cosa de 10 anys, per curiositat, vaig fer un curs artístic per correspondència i em van donar el diploma com a professora de dibuix artístic.

7. On has treballat? Quin ha sigut el teu ofici?

Treballo aquí al meu 'estudi', dono classes i pinto perquè m'encanta.

8. Estava ben pagada aquesta feina?

Has de treballar molt. Jo no em puc queixar perquè he venut moltíssim, ara no es ven tant però 'bueno'.

9. Sempre has desitjat exercir aquesta professió?

Sempre.

10. En quina pintura t'has especialitzat?

En pintura a l'oli i la meva tècnica és l'espàtula.

11. Molta gent pensa que "l'art" és un ofici diferent als altres. Que n'opines d'aquesta infravaloració?

Jo crec que la gent que opina així, no tenen sensibilitat perquè l'artista té molta sensibilitat ja que veu coses que els altres no veuen.

12. Com creus que ha estat l'evolució de la pintura?

Fatal, però no sé que passa que avui dia tothom pinta ja ja ja.

13. Has tingut mai com a referència a algun pintor?

M'agrada molt la llum de Sorolla, però m'encanta Gimeno, un tortosí que pintava a casa, a la seva família i el seu dia a dia d'aquests.

14. En aquella època hi havia moltes dones que es dedicaven a aquesta professió? Molt poques.

15. Has participat a algun concurs?

Sí, he anat a tres.

16. Dels quadres que has pintat, quin escolliries? Per què?

Dels 700 quadres que he pintat, escolliria un quadre que és Jesucrist, però si li donés la volta són els arrossars d'aquí al Delta de l'Ebre en aigua. I m'agrada més perquè quan faig alguna cosa que "disfruto" i ho creo jo, m'encanta.

17. Vas rebre crítiques per ser una dona pintora?

Crítiques sempre molt bones i crítiques dolentes que jo sàpiga no.

18. Com valores aquesta etapa professional de la teva vida?

Molt positiva, és el més meravellós que tinc a part del meu fill.

19. Com a totes les feines, sempre et passen anècdotes. Em pots explicar alguna ?

A una exposició que vaig fer a Barcelona, vaig ficar totes les obres i hi havia una que no m'agradava gens però com hi havia 25 "huecos" per a tots els quadres, la vaig posar igual. I el dia de la inauguració, va venir un col·leccionista d'art i li va agradar molt la meva pintura. Em va agafar de la mà i em porta davant d'aquell quadro i em diu "Nena, tots fantàstics però aquest a la basura!" i jo em vaig quedar... Ja ja ja

6. ENTREVISTES A LES ASSOCIACIONS DE DONES LOCALS

A més, he entrevistat a les dues presidentes de les Associacions locals en defensa de les dones.

Entrevista 9: Associació Dones de la Cava

Nom: Maximina

Cognoms: Saborido

Edat: 54 anys

Professió: Dependenta

Població: Deltebre (La Cava)

1. De petita quina visió tenies sobre la dona?

Tota la vida he sigut molt feminista, sempre he estat molt a favor de les dones i no “m’ha agradat” mai ser sexista: blau para xiquets, rosa para les xiquetes... De molt menudeta “ia” ho he tingut molt clar tot això.

2. Quan erets petita et vas trobar mai en alguna situació de discriminació a la dona? I actualment?

No, en aquell temps les dones érem dones i els homes eren els que manaven. A vore, la discriminació era contínua: la dona a casa i a fer la faena de casa cuidant als “crios” i als malalts. L’home era sempre lo que “portava los pantalons a casa”. Per desgràcia era així. Actualment, a vore no, la cosa ha millorat molt però tot i això, sempre anem una mica mes “atràs” que els homes, però hem millorat en bastants aspectes.

3. Tenies alguna afició?

A vore “io” he sigut activa en moltíssimes coses, però no he tingut mai una cosa fixa. M’agrada fer de tot i com més difícils i més noves, millor.

4. Has estudiat algun grau?

No, la meua faena sempre va ser perruqueria. Jo vaig sortir de l'escola i ja me vaig posar a treballar a una perruqueria i vaig treballar fins fa 10 anys aproximadament. I a partir d'aquí vaig estar anys parada fins que la meua filla es va obrir una botiga i ara l'estic ajudant.

5. Per a tu, ser dona què significa?

TOT Jajaja. Jo sóc molt feliç de ser dona i pel simple fet de portar vida a "n'este" món per a mi ja ho és tot.

6. Personalment, quin canvi femení creus que ha estat més significatiu, durant l'últim segle?

La lluita de les dones contra el masclisme, anar cap a la igualtat. Abans una dona, no sortia de casa, no anava a treballar. Era la que portava la casa, la que administrava, la que cuidava als vells, la que cuidava als fills, la que feia la faena de casa. Abans les dones se casaven i un cop casades la missió d'elles era ser cuidadores. D'alguna manera ja no tenia dret a sortir "totsola", a sortir en les amigues a fer un cafè, anar moderna i arreglada... Es feia vella abans d'hora tancada a casa. Avui dia les dones sortim a treballar, a fer un cafè en les amigues... Independentment de que tingues parella o no en tingues. Encara que el rol sigui sempre el mateix, de cuidadores, ja és "unatra" cosa: "surtes" a treballar, vas al cine, vas en les amigues... No estàs a casa, has sortit ja de la "presó" per dir-ho d'alguna manera.

7. Què t'ha portat a formar part de l'Associació? Ha sigut per iniciativa pròpia o per alguna vinculació familiar?

M'ha enriquit molt com a persona, he conegut molta gent, és una manera de conèixer la manera de pensar d'una diversitat de dones i una manera de ser capaç d'entendre diferents problemàtiques, posar una mica les coses al lloc que toquen... M'ha ensenyat a ser més persona.

L'Associació va sorgir com a idea d'un grup de dones que van trobar que ja era hora de que les dones sortim de la "presó" com he dit abans, de formar part d'una entitat que agrupés a les dones per a fer coses i a ensenyar a les dones

a sortir de casa i a conèixer més gent i a ser més independents. La idea va sorgir d'un grup de dones i vam començar a riure de riure i per dir-t'ho d'una manera ja tinc el número 2 de sòcia Ja ja ja.

I vaig formar part de l'Associació perquè vaig voler jo.

8. Des de quan estàs vinculada en aquest món?

De quan es va fundar, fa 28 anys.

9. I l'Associació, des de quan està fundada? Del 1987.

10. Quina feina fas com a presidenta?

Faig de tot. Sóc la presidenta i sóc la que "estira una mica el carro", la que fa manejar a la gent i la que organitza.

11. Com compagines la teva feina amb l'Associació?

Sempre intentes en horari no-laboral aprofitar les hores que queden i organitzar-te una mica. Per exemple les reunions les fem de nit perquè de nit pos "una volta" has sopat, fas la reunió i potser se fan les dotze, la una, les dos del matí allí discutint, organitzant... En comptes d'emprar les hores lliures en tu, les empreses en l'Associació.

12. Com a dones, us heu sentit infravalorades al poble? Coneixent la política entre La Cava-Deltebre.

Sí, va haver una època que sí. Avui "gràcies a Déu" ja no és així. Però quan vam formar l'Associació al principi pos hi havia gent: "Per a què una Associació de dones?", es pensaven que anàvem a menjar-nos el món. També per la temàtica La Cava-Deltebre, pel simple fet de portar el nom de "La Cava" ens vam veure un temps molt discriminades, molt. Sense ajudes, amb el NO sempre al davant i moltíssimes més coses. Avui dia la cosa ja ha canviat, encara que portéssim el nom de "La Cava", vas a obrir la porta i te l'obrin. Et donen facilitats, ajudes, vas a l'Ajuntament i ets com una persona més al poble i és tot millor.

13. Teniu algun projecte futur com a Associació?

Sempre van sorgint coses noves. És el dia a dia. Nosaltres tenim tots els anys unes activitats però entre mig sempre en van sorgint de noves. De projecte immediat no en tenim cap, el que fem sempre.

14. Feu alguna obra social al poble?

Nosaltres hem sigut una Associació que sempre hem col·laborat en tothom. Tothom que ens ho ha demanat, sigui a nivell d'altres entitats, sigui a nivell d'Ajuntament, sigui a nivell solidari. Però obra en sí social, no som una Associació d'aquest caire, però si mai ens han necessitat ens han tingut. El que fem normalment és col·laborar amb la Marató de TV3 recollint diners i fent una xocolatada a Nadal.

15. Normalment, quina feina exerciu com a Associació?

A part de totes les activitats que puguem fer durant l'any, estem en contacte en grups de maltractament de les dones i treballant una mica amb aquest tema, intentant ajudar... Fem xerrades i ajudem molt a les dones que ho necessiten.

16. Us heu trobat mai amb alguna situació d'alguna dona del poble que us hagi vingut a demanar ajuda sobre algun tema masclista?

Algun sí. Molt poques, però alguna sí. I sempre ho hem pogut solucionar perquè en aquest tema sempre hem tingut vinculació sigui amb Consells Comarcals o sigui amb l'Institut Català de les Dones, nosaltres sempre tenim una vessant per a poder ajudar amb el problema d'aquella dona. El que passa és que aquest problema és tant, tant greu i per desgràcia passa massa sovint. Per sort aquí no hem arribat a "lo més gros". Però les dones mon donem vergonya i potser acudiríem més a la gent de fora que no pas a la d'aquí al poble. Per desgràcia és així. Però nosaltres podem ajudar en lo que sigui.

17. Com va sorgir l'interès de realitzar un llibre de cuina? Pensàveu que tindria tant d'èxit? Em pots explicar quants premis heu guanyat?

Va sorgir així una mica de riure, com una broma. Ja feia anys que ens anava pel cap, perquè dins la Setmana de la Dona sempre ens agrada fer concursos de cuina. Sempre dèiem “hem de fer un recopilatori de les receptes que porten la gent, hem de fer un llibre”. Això sempre ens anava pel cap, però és complicat fer un llibre i més si no tens ni diners ni ajudes. “Allavons”, va sorgir la idea de fer un llibre de cuina però amb les receptes tradicionals d'aquí i vam tenir l'oportunitat de que l'home d'una companya estava relacionat amb el món de la gastronomia i es va posar en contacte amb una editorial i aquesta gent es dediquen a fer molts llibres de cuina per comarques. I aquests van dir que estaven interessats i llavors nosaltres ja ens vam posar “en marxa” i cadascuna va portar la seva recepta i aquí de riure de riure vam presentar el llibre. I ens va fer gràcia perquè tot just va ser celebrar el 25è aniversari de l'Associació i va ser com la “cirereta del pastel”.

No vam pensar que tindria tant d'èxit perquè són receptes tradicionals nostres, totes boníssimes. El llibre es va esgotar de seguida i era un llibre que estava molt ben presentat (la mida, el format, les tapes dures, les fotos dels plats meravelloses...) i la veritat mai de la vida ens haguéssim pensat arribar al “puesto” que va arribar la publicació d'aquest llibre.

El llibre es va presentar a un concurs de llibres de cuina Mediterrània i primer vam guanyar el primer premi a Catalunya, el primer premi a Espanya i vam guanyar al millor llibre de cuina Mediterrània del món. També el vam presentar a Ebre líders i també vam guanyar el primer premi.

18. Habitualment, a les famílies, que es cuinava més?

Tot el que reflexa el llibre este és el que es cuinava a les cases abans. Abans no hi havia neveres com avui, no hi havia congeladors, no hi havia supermercats i no hi havia diners com avui. Però abans la gent teníem horts, teníem corrals, teníem el menjar de casa. Pescàvem, caçàvem, teníem galliners i teníem horts. Tenies patates de casa, collies un pebrot, collies una

tomata i “avui què faríem?” ho barrejaves tot una mica i aquell plat quedava boníssim. El que es cuinava era del que tenies a casa.

19. Recordes alguna cita que es deia temps enrere?

Buf, un munt. N’hi havia moltes. Com estem parlant de la dona: “De llevant o de ponent, de la dona sigues parent”, per exemple. Què volia dir això? Que si erets de la família de la dona tot anava bé, però si erets de la de l’home diràs que tot te molestava.

20. Em podries explicar algun remei curatiu?

El que abans es feia molt, molt, molt i que també el tenim al llibre de cuina del Delta. Eren les sopes frígola quan et feia mal l’estómac o la panxa.

21. Com valores aquesta etapa professional de la teva vida?

Bueno, ara jo estic molt bé a nivell professional i estic aprenent molt. I estic feliç d’aprendre perquè és el que a mi m’agrada.

22. Com a totes les feines, sempre et passen anècdotes. Em pots explicar alguna ?

Et puc explicar una anècdota relacionada amb el llibre de cuina: Parlaves en la gent per a fer el llibre, normalment era gent gran, i els deies “Tu m’has d’apuntar una recepta de cuina” i te la portaven en un tros de paper diminut i Allavons allí et posaven “un grapadet d’arròs, un trosset de noselque” i tu veies allò i deies “no, no això no m’ho has de portar així”, en la lletreta a mà i sense entendre res. I els deies “jo a un llibre de cuina no els puc posar un trosset, un pessiguet...Jo necessito una tomata, una ceba, mitja tomata, mig quilo, deu grams, cent grams...” I clar, això per a natros va ser una feinada perquè allavons mos tocava a natros una a una anar llegint i dies “vale si, una pataca però com? Grossa, menuda...i això més o menys quan de rato ho tens al foc?” i et contestaven: “Aita! Pos depèn, si és més dur ho tinc més rato!” I el fotògraf que va vindre a fer les fotografies pos també, i les que feien el plat no feien un plat no, una cassolada! I et veies al fotògraf dal d’una escala per a fer les fotos.

Què fariem sense elles?

Però va ser una de les anècdotes que la veritat en este llibre vaig treballar molt però m'ho vaig passar molt bé.

Entrevista 10: Associació de Dones de Deltebre

Nom: Lourdes

Cognoms: Arques Tomás

Edat: 57 anys

Professió: Mestressa de casa

Població: Deltebre

1. Per a tu, ser dona què significa?

Significa companyia, ser mare, ser iaia, portar la casa... Jo crec que és el pilar de la casa, és lo principal.

2. Quin paper tenia la dona dins de casa? Es sentien valorades per la seva feina?

Només portar la casa, fer cas a l'home en tot... No és com ara. Abans sempre havies de callar i si hi havia alguna dona maltractada no havia de dir res per a què la gent no parlessin.

No es sentien gens valorades perquè era com una obligació per a elles.

3. I a l'escola, quina visió tenien sobre ella?

Jo vaig anar-hi separada també però nosaltres ja estàvem més espavilades.

4. Un dels canvis més significatius ha sigut la vestimenta de la dona. Em podries explicar breument la diferència entre la indumentària d'abans a ara?

Home, ara ja és una altra cosa. Abans sempre portaven el mateix i ara potser tenim massa ja ja ja. Els colors tampoc variaven gents: el negre, el gris... I solien portar sempre un mocador al cap amb el seu davantal...

5. Anteriorment, quin era el treball de la senyora que predominava més a diferència d'ara?

Fer les feines de casa i treballar a l'arròs.

6. Creus que ara hi ha tanta afició religiosa com abans? Degut a què era aquesta afició?

No. Ha canviat, abans hi havia molta afició. A mi em feien anar tots els diumenges a l'església.

Abans es creia més en Déu potser, en els pecats... Sinó era com si Déu et castigues.

7. Quina evolució ha tingut la higiene tant domèstica, com personal? Ara hi

ha molta més higiene! Abans no tenien ni dutxes, es dutxaven amb "ribells". I la domèstica també, abans també hi havia lleixiu però s'ha avançat molt en la higiene ara, molt.

8. Em podries dir algun costum d'abans que tenien les dones?

Un costum molt graciós era que abans totes les dones, quan feien les feines domèstiques, cantaven. Potser estaves a casa i senties com cantava la veïna ja ja ja. També una costum era que s'ajuntaven un grup d'amigues o veïnes i cosien a la 'pallera'.

9. Era tradició anar tots els dies a missa o anaven quan volien?

Tothom no anava tots els dies, era un sector que sí. Només en diumenge i algunes festes.

10. Saps que feien les mares quan algú de la família es posava malalt i no hi havia diners per a pagar un metge?

Normalment empraven els diners a algun familiar o algú altre o venien gallines, ous i fins i tot intercanviaven coses de l'hort amb el metge.

11. Em podries explicar algun remei curatiu?

Si tenies la sang baixa: pa i vi amb sucre. També per als xiquets menuts donaves trossets de molles de pa en oli i una mica de sal per a que no s'ofeguessin; per als constipats també bullien figues amb mel i coses així.

12. Personalment, quin canvi creus que ha estat més significatiu, durant l'últim segle, de la dona?

Ara les dones ens hem espavilat molt i som més independents a l'hora de decidir coses. I sobretot, que avui dia una dona tingui una carrera i saber és el principal.

13. Recordes alguna cita que es deia temps enrere?

“El que de jove no treballa, de vell dorm a la palla.”

14. Que t'ha portat a formar part de l'Associació? Ha estat per iniciativa pròpia o per alguna vinculació familiar?

Bé, quan mon fill es va quedar amb cadira de rodes m'ho vaig passar molt malament i llavors em van venir a buscar per si volia formar part a la junta de les Dones per a “despejar-me” i això. A més, a mi tot això m'agrada. Així que per iniciativa pròpia.

15. Amb quina finalitat vàreu fer l'Associació?

Per a entretenir-nos i per a recolzar les dones, que una dona es distraigui i s'ho passi bé.

16. Des de quan està fundada?

Des de l'any 1991.

17. Teniu algun projecte futur com a Associació?

Bueno, el dia 28 de novembre farem com a benefici del poble una recollida d'aliments per als serveis socials i ajudar a la gent del poble necessitada que hi ha.

18. Què et va portar a ser Presidenta?

A les de la junta els vaig agradar jo pel que es veu, ja ja ja. I em van elegir a mi.

19. Feu alguna obra social al poble?

Sí, sempre col·laborem molt amb les Associacions que ens ho demanen, fem xocolatades i altres coses.

20. Us sentiu recolzades per part dels ciutadans?

Sí, per part de tots. Som 900 sòcies ja i a la gent els agrada molt la nostra Associació i s'animen sempre que fem coses.

21. Us heu trobat algun cas masclista?

Un cas masclista, exactament no. Però una vegada ens van enviar una carta d'una xica maltractada i com tots els novembres, fem una caminada per a la violència de gènere, i vam llegir-la.

22. Com valores aquesta etapa professional de la teva vida?

Molt bona i positiva. Em va molt bé i personalment m'ha ajudat molt.

23. Com a totes les feines, sempre et passen anècdotes. Em pots explicar alguna ?

Una vegada que vam anar de viatge, vam anar a un restaurant totes a dinar i després van posar música i feien ball. Jo i la meva amiga ens vam posar a ballar i hi havia una taula on hi havia una parella que portaven una xiqueta en Síndrome de Down, i a mi esta xiqueta també ballava i me feia molta gràcia . Bueno, jo em pensava que eren estrangers i em vaig arrambar i els vaig començar a parlar en castellà, així tipo "índio" i li vaig preguntar a la xiqueta "Quieres bailar conmigo?" i la seva mare va i me diu "No, no que 't'antem' que som de l'Ampolla!" Ja ja ja

CONCLUSIÓ

Arribant al final del treball, he pogut comprovar que el tema que vaig escollir ha significat per a mi una gran satisfacció, perquè m'ha enriquit a nivell personal i sobretot m'ha permès conèixer molts àmbits de la dona que han estat silenciats fins fa poc, i que gràcies a la recerca que he fet, he pogut desvetllar aquests aspectes rellevants protagonitzats per la figura femenina, com la valentia, el coratge, la iniciativa, l'esforç, l'altruisme, atributs que han fet de la dona el símbol de la seva identitat. La realització d'aquesta memòria m'ha permès complir moltes expectatives plantejades a l'inici de la meva recerca, tot i que encara resten moltes coses inacabades i no consolidades.

Així, amb aquest treball he arribat a una sèrie de conclusions:

La dona, tal i com sabem, ha estat fins fa poc considerada com a algú innecessari en la societat. D'aquesta manera, ha hagut de suportar moltes crítiques i impediments que han fet que aquesta no estigués còmoda en el seu entorn. No obstant, ha sabut tirar endavant malgrat els inconvenients.

Ha hagut moltes dones importants al llarg de la història, tant internacionalment com d'aquí a Espanya, no obstant, no sempre han estat reconegudes, per això són poc conegudes. De fet, fins i tot es va intentar amagar la identitat d'algunes pel simple fet de ser dones i tenir un paper important.

Les dones són molt més significatives del que ens pensem, ja que temps enrere quan algú necessitava alguna cosa casolana elles eren les primeres d'assistir aquesta ajuda.

Tot i estar totalment separades dels nois fins gairebé els 17 anys, es van saber relacionar tot i les condicions imposades pels pares.

A més, del buidatge de les entrevistes a les dones locals he arribat a aquestes conclusions:

Majoritàriament, la seva última preocupació era la imatge física. Ja que tenien altres preocupacions com ara cuidar de la unitat domèstica i sobretot complaure el marit.

La majoria de dones entrevistades, sentien que l'home era superior a elles tant en l'ambient familiar, estant amb els amics, etc.

Els nois i les noies mai es barrejaven, fins i tot durant la tarda estudiaven coses diferents.

A més, totes les entrevistades expliquen el dia a dia d'elles o de les seves mares i és igual. Era rutinari, com la vestimenta, que sempre anaven igual i la higiene personal era escassa.

Després d'investigar quina ha estat l'evolució de la dona al delta de l'Ebre, m'agradaria constatar que s'ha avançat moltíssim quan a l'assoliment de les seves reivindicacions, és a dir, mica en mica la dona ha pogut cursar carreres universitàries, tenir càrrecs importants, ha demostrat que és capaç de ser qui és, no fruit d'una submissió ancestral, sinó per ella mateixa ha saltat camins barrats per demostrar que és molt capaç de transformar allò que li venia donat. És per això, que "*Què fariem sense elles*". Aquesta és la meva reflexió més sensata que he plantejat en el meu treball de recerca. Llenço un crit ben fort per pregonar que la dona és i ha estat l'ànima de la humanitat. Res no hagués estat possible sense aquests valors universals que han servit per dignificar l'essència de l'ésser humà.

Finalment, puc reafirmar que tot i la lluita de la dona per preservar els seus drets, encara existeixen desigualtats a molts nivells, però especialment en els països avançats on encara es detecten moltes diferències en l'àmbit laboral, salarial, etc, un repte que a poc a poc s'haurà d'assolir inexcusablement.

Què faríem sense elles?

GLOSSARI

- * **Barret de caure:** Barret de palma tofa i de forma semicircular.

- * **Abeurador:** lloc on solen anar a beure els animals.

- * **Antipares:** calça que cobreix la cama des del genoll fins al peu.

- * **Calçotets de j'unquet:** típica peça de vestir morisca, normalment de cotó, per a treballar l'arròs.

- * **Mantellina:** tela de blonda que tradicionalment es posava la dona al cap per assistir als actes litúrgics de l'església.

- * **Saragatona:** unguent que es posaven les dones al cabell per fer-se un monyo i no despentinar-se.

LLISTAT DE REFERÈNCIES

WEBGRAFIA

- <http://www.uv.es/~dones/temasinteres/historia/federica.htm> (10/07/2014)
- https://www.google.es/search?q=clara+campoamor&es_sm=122&source=lnms&tbm=... (14/07/2014)
- <http://elromancesonambulo.blogspot.com.es/2011/03/clara-campoamor-y-elvoto-femenino.html> (14/07/2014) <http://www.lavozdegalicia.es/> (14/07/2014)
- <http://www.mujiresenlahistoria.com/2013> (15/07/2014)
- <http://3.bp.blogspot.com/aU0e5p9vCzU/U00ylfzYSLI/AAAAAAAAADSs/EEjPwCV70mA/s1600/Clara+Campoamor.jpg> (15/07/2014)
- <http://www.elmundo.es/tecnologia/2014/02/12/52fb3242268e3e1a4e8b456a.html> (15/07/2014)
- <http://www.wikiart.org/en/giovanni-battista-tiepolo/the-banquet-of-cleopatra-1744> (20/07/2014)
- http://autogestionacrata.blogspot.com.es/2011/11/federica-montseny_13.html (20/07/2014)
- <http://www.mujiresenlahistoria.com/2014/06/defendiendo-la-educacionfemenina-sarah.html> (29/07/2014)
- <http://www.mujiresenlahistoria.com/2013/12/la-defensora-del-voto-femenino> (29/07/2014)
- <http://citas-celebres.euroresidentes.com/2012/08/citas-celebres-de-mujeresfamosas.html> (30/07/2014)
- <http://elromancesonambulo.blogspot.com.es/2011/03/clara-campoamor-y-el> (30/07/2014)
- <http://www.hildegardiana.es/1vida.html> (30/11/2014)
- <http://blocs.xtec.cat/donesromanes/dinastia-julio-claudia/juli-cesar/cleopatra/> (30/11/2014)
- <https://www.google.es/search?q=beatriz+galindo...> (6/12/2014)
- http://es.wikipedia.org/wiki/Beatriz_Galindo (6/12/2014)

Què fariem sense elles?

<http://www.mujaresenlahistoria.com/2014/01/la-nueva-filosofa-oliva-sabuco-1562-1622.html> (7/12/2014)

<http://matesrecreativasbach.blogspot.com.es/2011/10/oliva-sabuco.html>
(7/12/2014)

http://www.escriptors.cat/autors/albertc/pagina.php?id_sec=632 (7/12/2014)

<http://es.globedia.com/peligro-suenos-lucrecia-leon-1567> (8/12/2014)

<https://www.tumblr.com/search/Cleopatra+VII+of+Egypt> (27/12/2014)

<http://www.idescat.cat/economia/inec?tc=3&id=5811&lang=es&dt=201200&x=1&y=10> (2/01/2014)

<http://www.mujaresenlahistoria.com/2010/12/la-primera-escritora-christine-depizan.html> (7/01/2014)

http://ca.wikipedia.org/wiki/Christine_de_Pisan (7/01/2014)

BIBLIOGRAFIA

- CASANOVA I GINER, Baltasar. *Des de les quatre carreteres*. Deltebre, 1996.
- CASTELLÓ BOU, M. Teresa. *La dona pagesa de la Guerra Civil als anys 60 Terres de l'Ebre*. Farell, 2013.
- FRANCH I FORNÓS, Domènec. *Costums d'abans del Delta de l'Ebre*. Tortosa, 1999.
- GRAU VERGE, Ferran. *La dona en la societat ebrenca*. La Sènia, Festcat.
- LÓPEZ ALBIOL, Màrius. *El vestit tradicional d'Amposta, la seva època*. Amposta, Amposta Capital.
- PONT I FANDOS, Màrius. *Santa Bàrbara va a l'escola*. APA CEIP Jaume Blanes, 1999.
- QUERAL CASANOVA, Rosa. *Aigua a genolls, LES DONES DEL DELTA*. Barcelona, Escua 2007.

ANNEXOS

Taula de dades del Salari Brut Anual a Catalunya entre el 2004-2012

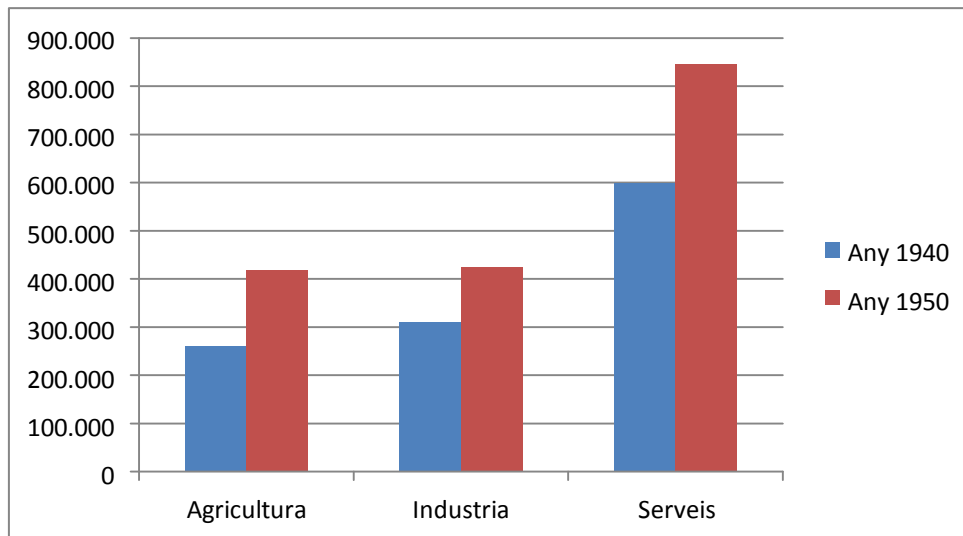
Cataluña. 2004

	Valor	
	Hombres	Mujeres
Total	23.106,00	15.666,14
Por grupos de edad		
MENOS de 25 AÑOS 	13.964,85	11.042,22
de 25 a 34 años	20.209,17	15.928,35
de 35 a 44 años	26.558,57	16.886,21
de 45 a 54 años	28.775,91	17.743,06
de 55 años y más	26.268,45	15.657,17 *

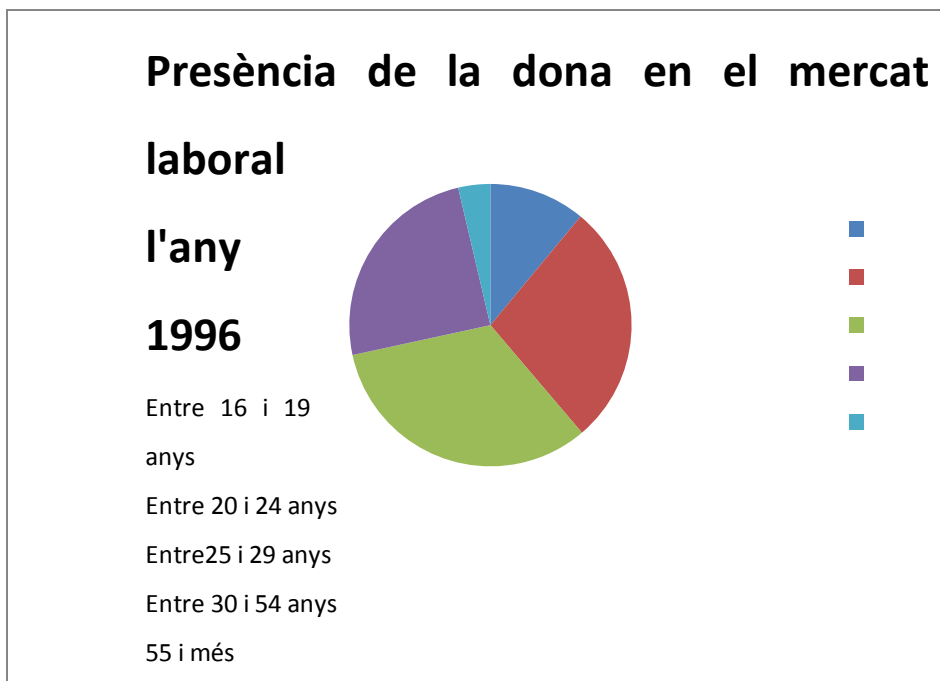
Cataluña. 2012

	VALOR 	
	Hombres	Mujeres
Total	27.836,40	20.931,07
Por grupos de edad		
menos de 25 años	12.357,17	10.220,34 *
de 25 a 34 años	21.887,21	18.672,28
de 35 a 44 años	28.810,99	22.290,30
de 45 a 54 años	31.471,83	22.075,58
de 55 años y más	31.490,89	22.070,96

Gràfic que representa la població activa femenina a Catalunya durant els anys 1940-50

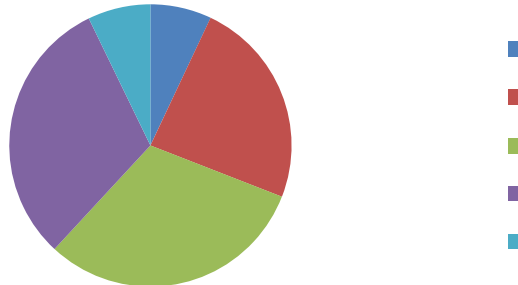

Gràfics circulars que representen la presència de la dona en el mercat laboral entre els anys 1996 i 2013

Presència de la dona en el mercat laboral l'any 2013

Entre 16 i 19
anys entre 20 i 24 anys
Entre 25 i 29 anys Entre 30 i 54 anys
55 i més

IMATGES

DONES FEN LES FEINES DEL DIA A DIA DURAN EL SEGLE XX

